

Didaktik Soru

Aşağıdaki açıklamaların hangisinde yanlış bir bilgi verilmiştir?

- A) İslamiyet öncesi Türk edebiyatı sözlü ve yazılı dönem olarak ikiye ayrılır.
- B) Yazılı dönemde bazı sanatçılar Arap kültüründen etkilenerek aruz vezni kullanmıştır.
- C) Yazılı dönemde Orhun Yazıtları ve Uygur metinleri dikkat çeker.
- D) İslamiyet öncesi dönemde genellikle günlük yaşam ve göçebe hayat tarzı konu edilmiştir.
- E) İslamiyet öncesi dönem destan oluşumu bakımından oldukça uygun şartlar taşımaktadır.

Cevap: B

Notlarınız

B. UYGUR METİNLERİ

- ✓ 744 yılında Göktürkleri yıkan Uygurlar, yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir. Savaşçı yönlerini yitirmişler ve diğer milletlerden etkilenmişlerdir. Çinlilerden kâğıt yapımını ve baskı tekniklerini öğrenmişlerdir.
- ✓ Dil, din ve sanat sahasında Çin, Hint ve hatta Bizans etkileri görülür.
- ✓ Uygur hükümdarı Böğü Han, Maniheizm'i resmî din olarak kabul etmiştir. Elimize ulaşan metinler edebî değeri olmayan, genellikle Maniheizm, Budizm dininin etkilerinin görüldüğü dinsel içerikli metinlerdir. Bu eserler şunlardır:
 - **Altun Yaruk (Altın Işık):** Budizm'in kurucusu Buda'nın hayatını ve inanç felsefesini anlatan dinî kitaptır. 10. yüzyılda Çince'den çevrilen eserde ağıt havası taşıyan lirik şiirler de vardır. Çeştani Beğ Hikâyesi, Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi, Dantipali Beğ Hikâyesi gibi çeşitli birçok hikâyeden oluşmaktadır.
 - **Sekiz Yükme (Sekiz Yiğün):** Çince'den çevrilmiş dinî bir eserdir.
 - **İrk Bitig (Fal Kitabı):** 9. yüzyıla ait bu eser, Mani dininin etkisiyle oluşturulmuştur. İçerisinde 65 paragraflık ayrı ayrı fallar yer alır. Göktürk alfabesiyle oluşturulmuştur.
 - **Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi:** İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzadenin hikâyesi yer alır.
 - **Böğü Han'ın Mani Rahipleriyle Konuşması**
 - **Turfan Şarkıları**
- ✓ Türklerin adı bilinen ilk şairi Arpınçur Tigin bu dönemde yaşamıştır. Diğer Türk şairleri ise Çuçu, Kül Tarkan, Pratyaya Şiri'dir.
- ✓ "Kökünç" olarak adlandırılan biraz ilkel olan ilk tiyatro da bu döneme aittir.

Uygur Alfabesi

- ✓ Soğd (Ârâmî) alfabesi kökenli olup bazı değişikliklerle Türkçeye uyarlanmış toplam 14 harften oluşur.
- ✓ Sağdan sola doğru yazılır.
- ✓ Harfler kelimenin kullanıldığı yere göre (başta, ortada, sonda) farklı şekillerde bitiştirilerek yazılır.

Türklerin kullandıkları diğer alfabeler şunlardır:

Arap Alfabesi

- ✓ İslamiyet'in kabul edilmesiyle dilimize giren dinî kavramların telaffuzu ve yazılışı hususunda ayrılıkları engellemek için Karahanlılar döneminde kullanılmaya başlanmıştır.
- ✓ Sağdan sola yazılan alfabenin orijinalinde 28 harf varken p, j, ç seslerini karşılayan harflerin de girmesiyle sayı otuzun üzerine çıkmıştır.

Kiril Alfabesi

- ✓ Müslüman Türklerin birliğini engellemek isteyen Çarlık Rusya'sının baskısıyla zorla kabul ettirilmiş ve kullanılmıştır.
- ✓ Soldan sağa yazılan alfabe 11'i ünlü toplam 38 harften oluşur.

Latin Alfabesi

- ✓ 1 Kasım 1928 tarihinden itibaren kullanmaya başladığımız ve 8'i ünlü 29 harften oluşan bir alfabedir.

B. İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

10. yüzyılda Karahanlıların İslamiyet'i milletçe kabul etmesiyle başlamış, 19. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Geçiş Dönemi Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı olmak üzere üç koldan gelişmiştir.

I. GEÇİŞ DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

- ✓ Türklerin İslamiyet'i benimsemeye başladığı 11. yüzyıldan 12. yüzyıl sonuna kadar olan süreci kapsayan dönemdir.
- ✓ Hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası kültürel unsurların bir arada yer aldığı didaktik eserler verilmiştir.
- ✓ Dörtlük nazım biriminin yanında beyit (iki mısra), hece ölçüsünün yanında da aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- ✓ Eski nazım şekillerinin yanında Arap ve İran edebiyatı nazım şekilleri (mesnevi) de ilk defa bu dönemde kullanılmıştır.
- ✓ Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakayık, Düvânü Lügâti't Türk ve Divân-ı Hikmet bu dönemin ürünleridir.
(Geçiş dönemi ürünleriyle ilgili bilgi 58. sayfada verilmiştir.)

II. HALK EDEBİYATI

- ✓ İslamiyet öncesi sözlü edebiyat geleneğinin izlerini taşıyan ve halk arasında gelişen edebiyat dönemimizdir.
- ✓ Sanatçılar halkın üzüntülerini, sevinçlerini anlatmışlar ve gözleme dayalı somut bir edebiyat oluşturmuşlardır.
- ✓ Dil, halkın günlük yaşamda kullandığı sade ve anlaşılır konuşma dilidir.
- ✓ Şiirle müzik iç içedir. Şairler şiirlerini saz eşliğinde doğaçlama söylemişlerdir.
- ✓ Şiirler dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.
- ✓ Aşk, doğa, kahramanlık, özlem, gurbet, ölüm, zamandan yakınma ve dinî konular bu dönemde işlenen başlıca temalardır.
- ✓ Halk edebiyatı şiiri konu ve üslup bakımından üç bölümde incelenir:
 - **Anonim Halk Edebiyatı** : Mani, ninni, türkü, ağıt, destan
 - **Âşık Tarzı Halk Edebiyatı** : Koşma, semai, varsağı, destan
 - **Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı** : İlahi, nefes, deme (deyiş), şathiye, devriye, hikmet, nutuk

III. DİVAN EDEBİYATI

- ✓ 13 ve 19. yüzyıllar arasında Arap ve Fars kültüründen etkilenilerek Anadolu'da oluşturulmuş yazılı edebiyattır.
- ✓ Tasavvufun yaygın olduğu 13. yüzyılda din dışı temaları işlemesi sebebiyle Hoca Dehhanî, Divan Edebiyatı'nın kurucusu kabul edilir.
- ✓ Divan Edebiyatı, Tanzimat Edebiyatı'nın başlangıcına kadar varlığını sürdürmüştür.
- ✓ Aydın, medrese eğitimi almış yüksek zümreye özellikle de saray ve çevresine hitap ettiği için dili; halkın konuştuğu dilden uzak, anlaşılması güç kelimelelerin, tamlamaların sıkça kullanıldığı Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımı olan Osmanlıcadır.
- ✓ Şiirler genellikle aruz ölçüsü ve beyit nazım birimiyle oluşturulmuştur.
- ✓ Bu dönemde gazel, kaside, mesnevi, kıta, müstezat, murabba, rubai, tuyuğ, şarkı, terkibent ve terciibent gibi nazım şekillerini kullanılmıştır.

ÖRNEK

Koşma

Vara vara vardım ol kara taşa,
Hasret ettin beni kavim kardaşa,
Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa,
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm
...

Karacaoğlan

Semai

Tutam yâr elinden tutam
Çıkam dağlara dağlara
Olam bir yaralı bülbül
İnem bağlara bağlara
...

Erzurumlu Emrah

İlahi

Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasib eylese görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni
...

Yunus Emre

Gazel

Aşyan-i mürğ-i dil zülf-i perişanıdadır
Kanda olsam ey peri gönüm senin yanındadır

Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helakim zehri dermanındadır
...

Fuzuli

Kaside

Bu şehri-i Stanbûl ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedadır

Bir gevher-i yek-pâre iki bahr arasında
Hurşîd-i cihân-tâb ile tartılsa sezadır

Altında mı üstünde midir cennet-i âlâ
El-hak bu ne halet bu ne hoş âb u havadır
...

Nedim

ÖRNEK

Hürriyet Kasidesi

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten

Çekildik izzet ü ikbal ile bâb-ı hükûmetten

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten

Mürüvvet-mend olan mazluma el çekmez iânetten

Hakîr oldıysa millet, şânına noksan gelir sanma

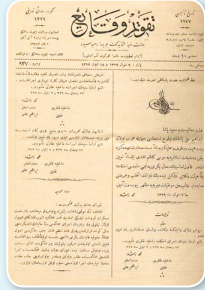
Yere düşmekle cevher, sâkit olmaz kadr-ü kıymetten

...

Namık Kemal

Takvim-i Vekayi

Türk tarihinde çıkarılan ilk resmî gazetedir. 1831 yılında çıkarılmaya başlanılan gazete de devlet ilanlarına yer verilmiştir. Kültür, sanat ve edebiyatla ilgili yazılar ise yoktur.

Ceride-i Havadis

Türk basın tarihinde çıkarılan ilk yarı resmî Türkçe gazetedir. İngiliz William Churchill tarafından 1840 yılında sadece haber içerikli olarak çıkarılmış, daha sonradan çeşitli ilanlara (ölüm) da yer verilmiştir.

Tercüman-ı Ahvâl

Türk edebiyatı tarihinin ilk özel gazetesidir. Sosyal hayatla ilgili haberlere yeni gelişmelere yer verilmiştir. Ayrıca kültür, sanat ve edebiyata dair yazılar kaleme alınmıştır.

C. BATI ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

Aydınlarımız Batı'nın müreffeh yapısını gördükçe Osmanlıyı içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için Batı'yı bir çıkış noktası gördüler. Kültürel, siyasî alanda başlatılan yöneliş edebiyatımızın da içinde yer aldığı geniş bir etkilenme süreci hâline dönüştü. Böylece Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği 1839 ile başlayan Batı Etkisindeki Türk Edebiyatı Dönemi'ne girilmiş oldu. Bu ana dönem kendi içinde sosyal ve kültürel değişime paralel olarak Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı, Servetifünun Dönemi Türk Edebiyatı, Fecriyatı Edebiyatı, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı olmak üzere beş döneme ayrılır.

I. TANZİMAT EDEBİYATI (1860-1896)

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle başlayıp 1896 yılında Servetifünun Edebiyatı'nın oluşmasına kadar devam eden edebiyat dönemimizdir. Tanzimat Edebiyatı; Hazırlık Dönemi, I. Dönem ve II. Dönem olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

HAZIRLIK DÖNEMİ (1839-1860)

- ✓ Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği 1839 ile Şinasi ve Ağâh Efendi'nin 1860 yılında kurdukları ilk özel gazete olan Tercüman-ı Ahvâl'e kadar olan 21 yıllık süreyi kapsar.
- ✓ Doğulu kültürle yetişmiş bir toplumun Batılı yaşamı tanınması ve öğrenmesi için hazırlık aşamasıdır. Divan ve Tanzimat Edebiyatı arasında bir köprü vazifesi üstlenmiştir.
- ✓ Tercüme Odası, Batı dillerini öğretmek için; Encümen-i Daniş ise Darülfünûnda okutulması düşünülen ders kitaplarına karar vermek için kurulmuş ve bu dönemde etkili olmuştur.
- ✓ Batıdan özellikle Fransızcadan çeviriler yapılarak halkın bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. İlk çeviri romanımız, Yusuf Kâmil Paşa'nın Fransız sanatçı Fenelon'dan yapmış olduğu Tercüme-i Telemak (1859) çevirisi bu dönemde edebiyatımıza kazandırılmıştır.

II. DÖNEM'İN GENEL ÖZELLİKLERİ (1860-1878)

- ✓ 1860 yılında Şinasi ve Ağâh Efendi'nin çıkardıkları ilk özel gazetemiz olan Tercüman-ı Ahvâl ile başlayıp II. Abdülhamit'in Osmanlı-Rus Harbi'ni bahane ederek Meclis-i Mebusan'ı, 1878 yılında kapatmasına kadarki süreci kapsar.
- ✓ Sanatçılar eserleriyle halkı bilinçlendirmek istedikleri için eserlerde "Sanat toplum içindir." düşüncesi hâkimdir.
- ✓ Bu dönemde hayata geçirilemeye de dilde sadeleşme fikri vardır.
- ✓ Roman, hikâye, tiyatro, makale, deneme, eleştiri gibi türler ilk defa Batı'dan bu dönemde edebiyatımıza girmiştir. Bu yönüyle Tanzimat'a ilkler dönemi de diyebiliriz.
- ✓ Edebiyatımıza yeni giren türlerde acemilikler görülür. Sanatçılar olay akışını keserek okuyucuya bilgi vermeye çalışırlar.

- ✓ Yanlış Batılılaşmanın oluşturduğu olumsuz tipler, görücü usulü ile evliliğin hataları, mirasyedilik, kölelik ve cariyelik konuları eserlerde sıkça işlenmiştir. Sosyal konuların yanında tarihsel ve bireysel konular (aşk, sevgi) da bazı sanatçılar tarafından işlenmiştir.
- ✓ Fransız edebiyatını örnek alan Tanzimat sanatçıları klasisizm ve romantizm akımından etkilenmişlerdir.

II. DÖNEM'İN GENEL ÖZELLİKLERİ (1878-1896)

- ✓ Sanatçılar, "Sanat sanat içindir." anlayışına bağlı kalmıştır.
- ✓ "Güzel olan her şey şiirin konusudur." düşüncesiyle de şiirin konusu genişletilmiş ancak baskıcı (istibdat) yönetimin etkisiyle toplumsal konular yerine aşk, sevgi, ölüm, metafizik gibi bireysel konularda eserler verilmiştir.
- ✓ Batı edebiyatında kullanılan nazım şekilleriyle şiir denemeleri yapılmış ve yavaş yavaş divan edebiyatı nazım şekilleri terk edilmeye başlanmıştır. Böylelikle divan edebiyatının etkisi giderek azalmıştır.
- ✓ Birinci dönemde sadeleşme fikri varken ikinci dönemde bu fikir de ortadan kalkmış ve Arapça, Farsça tamlamalardan oluşan ağır bir dil kullanılmıştır.
- ✓ Batı'dan giren türler daha iyi anlaşılmiş, eserlerdeki acemilikler azalmıştır.
- ✓ İkinci dönem sanatçıları da Fransız edebiyatını örnek alarak şiirde romantizm; roman ve hikâyede realizm ile natüralizm akımından etkilenmişlerdir.

II. SERVETİFÜNUN EDEBİYATI (1896 - 1901)

(EDEBİYAT-I CEDİDE)

Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci arasında 1895 yılında "kafiye kulak için mi, göz için mi" tartışması başlamıştı. Başlayan bu göz-kulak, eski yeni çatışması Servetifünun Edebiyatı'nın doğmasına sebep olmuştur.

GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ "Sanat sanat içindir." ilkesiyle seçkin, aydın zümreye hitap eden salon edebiyatı oluşturdular.
- ✓ Doğulu yaşam tarzını bütünüyle reddettiler ve Batı edebiyatını özellikle de Fransız edebiyatını örnek aldılar. Şekil ve içerik olarak Batılı tarzda başarılı ürünler oluşturdular.
- ✓ Arapça ve Farsça sözlüklerde unutulmuş güzel söyleyişli kelimelerden yeni tamlamalar oluşturarak dili ağır ve anlaşılmaz bir hâle getirdiler: Berf-i zerrîn (altın renkli kar), sâât-i senem-fâm (yasemin renkli saat), lerziş-i barid (soğuk titreme) ...
- ✓ Türkçenin cümle yapısını bozarak Fransız cümle yapısı ile cümle oluşturdular. Devrik cümleler ve eksilteli cümlelerle farklı kipleri bir metinde sıkça kullandılar.
- ✓ Baskıcı yönetimin etkisiyle toplumsal konuların yerine aşk, tabiat, aile, gerçeklerden kaçış, hayal kırıklıkları, gündelik yaşam gibi bireysel temaları işlediler. Hayal-gerçek çatışması yaşadılar ve gerçekleri hayallere sığınarak anlattılar.
- ✓ Şiirde sembolizm, parnasizm; roman ve hikâyede realizm ile natüralizm akımlarından etkilendiler.

Notlarınız

Servet-i Fünun Dergisi

Servet-i Fünun dergisi edebiyat tarihimizde bir edebî topluluğun yayın organı olarak kullandığı ilk dergidir.

Satır Arası

Şahabettin Süleyman ve Fecr-i Âti

...

Şahabettin Süleyman, İzmir'den döndükten sonra ortaya bir edebî dernek, kendi tabirince bir "mahfil-i edebî" kurmak fikrini atmıştı. Bu dernek veya mahfil Meşrutiyet'ten sonra belirmeye başlamış şair ve yazarlardan teşekkül edecekti ve Edebiyât-ı Cedîde karşısında yeni bir edebî okul niteliğini taşıyacaktı. İyi ama bu okul edebiyata yeni olarak ne getirecekti? Bu, henüz malum değildi. Gerçi, Şahabettin Süleyman'ın yazıları şekil ve ruh itibarıyla kendisinden evvel yazılanlara benzemiyordu. Gerçi, Ahmet Haşim adında bir genç şairin şiirleri Fikret'in, Cenap'ın şiirlerinden hayli farklı idi ve soluğu bize bambaşka bir ürperti veriyordu. Gerçi, ortada bir "serbest nazım" cereyanını alıp yürüyor ve "sembolizm" diye bir çığır açılmış bulunuyordu. Fakat, nesirde belli başlı bir değişiklik yoktu. Hatta bazı roman ve hikâyeler, Halit Ziya'dan kopya edilmiş gibiydi.

Buna rağmen edebiyatımızda yepyeni bir devrin başladığına kanaat getiren Şahabettin Süleyman, kalburüstü görünüşüne kadar şair ve yazar varsa kapı kapı dolaşıp aradı, buldu ve sahibini tanıdığı "Hilal" matbaasının bir odasında -bugünkü deyimiyse- bir açık oturuma çağırırdı. Çağrılanlar arasında tabiatıyla ben de vardım. "Tabiatıyla" dedim; hâlbuki "Şahabettin Süleyman'ın en yakın arkadaşı olduğum için" demem lazım gelirdi. Zira ben ne kalburüstü idim, ne de basında bir satır yazım çıkmıştı. Fakat katıldığım toplantıda herkesin beni tanınması için Şahabettin Süleyman'ın hakkındaki mübalağalı övgüleri kâfi gelmişti. Bununla beraber, adları sanları aylardan beri dillerde dolaşan şöhretliler arasında ben kendimi bir müddet, hiç de rahat hissetmemiş ve âdeta siner gibi bir köşeye çekilip oturmuştum. Az sonra Şahabettin Süleyman'ın matbaa kapısından içeri girerken bana Refik Halit diye tanıttığı bir genç de aynı çekingen tavırla gelip yanıma oturacaktı ve aramızda o dakikadan itibaren bir arkadaşlık havası esecekti. Neden esmesindi? O da ben de toplantıdaki meşhurlar içinde iki meçhul değil miydik?

...

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

III. FECRİATİ EDEBİYATI (1909-1912)

Servetifünuncular, 1901 yılında Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransız edebiyatından çevirerek yayımladığı Edebiyat ve Hukuk makalesiyle mahkemelik oldular. Beraat kararı verilse de fikrî ayrılıklardan dolayı tekrar bir araya gelemediler. Bu yüzden 1901-1908 yılları arasında edebiyatımızda bir boşluk oluştu. Meşrutiyet'le birlikte oluşan özgürlük havasıyla bazı sanatçılar bu boşluğu gidermek için 1909 yılında bir araya gelerek Fecriati (Geleceğin Aydınlığı) adıyla topluluk oluşturma kararı aldılar.

GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ Edebiyatımızda bildiri (manifesto/beyanname) yayımlayan ilk edebî topluluktur.
- ✓ "Sanat şahsi (kişisel) ve muhteremdir (saygıya değer)." görüşünü benimseyerek aşk, tabiat gibi bireysel konuları işlediler.
- ✓ "Edebiyat, ciddi ve önemli bir iştir, bunun da halka anlatılması lazımdır." düşüncesiyle herkese açık, seviyeli tartışmalarda gençleri bir araya getirerek halkı aydınlatmayı amaçladılar.
- ✓ Topluluğa bağlı sanatçıların eserlerini "Fecr-i Âti Kütüphanesi" adında bir araya getirmeyi düşündüler.
- ✓ Şiirlerini aruz ölçüsüyle ağır, süslü bir dille yazdılar.
- ✓ Edebiyatın, sanatın ilerlemesi ve gelişmesi için Batı edebiyatındaki edebî toplulukları yakından takip ederek yabancı eserleri çeviri yoluyla Türkçeye kazandırmak istediler.
- ✓ Batı'yı daha iyi tanıtarak Türk edebiyatını Batı edebiyatına yaklaştırmak istediler.
- ✓ Servetifünuncuları eleştirmelerine rağmen onlardan bir adım öteye gidemediler.
- ✓ Ferdin hürriyetiyle gelecek çeşitliliği savunmaları, sanatı kişisel bir iş olarak görmeleri Fecriaticilerin belli bir sanat anlayışı etrafında birleşmelerini engellemiştir. Millî Edebiyat Dönemi'nin başlaması ve bazı Fecriaticilerin Millî Edebiyat'a geçmesiyle topluluk kısa sürede dağılmıştır.
- ✓ 1912 yılında topluluk dağılsa dahi Fecriati geleneğini sürdüren tek sanatçı Ahmet Haşim'dir.

FECRİATİ BEYANNAMESİNİ İMZALAYAN SANATÇILAR

Ahmet Haşim, Ahmet Samim, Emin Bülent Serdaroğlu, Emin Lami, Tahsin Nahit, Celâl Sahir Erozan, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Refik Halit Karay, Şahabettin Süleyman, İzzet Melih Devrim, Ali Canip Yöntem, Faik Ali Ozansoy, Fazıl Ahmet Aykaç, Mehmet Behçet Yazar, Mehmet Fuat Köprülü, Müfit Ratib, Yakup Kadri Karaosmanoğlu vb.

MİLLÎ EDEBİYAT'TA YER ALAN FECRİATİCİLER

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Celâl Sahir Erozan, Mehmet Fuat Köprülü, Ali Canip Yöntem.

IV. MİLLÎ EDEBİYAT (1911-1923)

Türk-Yunan Savaşı'nın yaşandığı 1897 yılında Mehmet Emin Yurdakul, "Cenge Giderken" şiirini yayımlar:

*Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur
Sinem, özüm ateş ile doludur
İnsan olan vatanının kuludur
Türk evlâdı evde durmaz, giderim.*

Türkçülüğün uyanışını başlatan bu şiirinden sonra "Türkçe Şiirleri"ni yayımlar. 1905 yılında aruz-hece, sade dil-Osmanlıca tartışmaları başlar. Tartışmalar sade bir dil ve hece ölçüsüyle yazılan Türkçe şiirlerin üstünlüğüyle biter. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Yurdakul ve Yusuf Akçura gibi sanatçıların da katkısıyla büyüyen Türk milliyetçiliği fikrinin kök salmasında dergiler ve derneklerin de önemi büyük olmuştur.

GENEL ÖZELLİKLERİ

Genç Kalemler dergisinde 1911 yılında yayımlanan Yeni Lisan Makalesi ile başlayan ve Cumhuriyet'in ilanına kadar süren edebiyat dönemimizdir.

- ✓ *Tarihî ve günlük olaylar, Kurtuluş Savaşı, milliyetçilik düşüncesi ve aşk eserlerinde işlenmiştir.*
- ✓ *Ebubekir Hazım Tepeyran'ın Küçük Paşa'sında, Refik Halit Karay'ın Memleket Hikâyeleri'nde olduğu gibi eserlerde bilinçli olarak ilk kez İstanbul dışına çıkmıştır. Anadolu insanının yaşadığı sıkıntılar dile getirilerek Memleket Edebiyatı oluşturulmuştur.*
- ✓ *Dil konusunda Ömer Seyfettin'in 1911'de yazdığı "Yeni Lisan" makalesindeki görüşleri benimsenmiştir. Buna göre:*
 - *Yazı diliyle konuşma dili arasındaki fark ortadan kaldırılmalı ve yazı dilinde İstanbul ağızı esas alınmalıdır.*
 - *Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanılmamalıdır. Ancak dilimize girmiş ve zamanla Türkçeleşmiş kelimeler, Türkçe kabul edilerek kullanılabilir.*
 - *Arapça, Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları bu kelimeler Türkçedeki telaffuz ve gramer özelliklerine göre yazılmalıdır.*
 - *Dilimize yabancı dillerden girmiş terimler bilimsel kelimeler olduğu için kullanılabilir.*
 - *Diğer Türk lehçelerinden kelime alma yoluna gidilmemelidir. Yeni Lisan makalesinde yer alan amaçlar şu üç kelimeyle özetlenebilir:*

➔ **Hece** : Hece ölçüsünün kullanılması.

➔ **Ulusal** : Ulusal kaynaklar ve memleket sorunlarına yönelme.

➔ **Sade** : Sade ve anlaşılır bir dilin kullanılması.

Türkçülük Fikrini Destekleyen Yayınlar

- 1905 - Çocuk Bahçesi
- 1909 - Türk Derneği
- 1911 - Türk Yurdu
- 1911 - Genç Kalemler
- 1913 - Halka Doğru
- 1914 - Türk Sözü
- 1917 - Yeni Mecmua
- 1921 - Dergâh

Genç Kalemler Dergisi

Genç Kalemler dergisi Millî Edebiyat anlayışının başlamasında önemli bir yere sahiptir. Ziya Gökalp, Ali Canip, Ömer Seyfettin bu edebiyatın öncü isimleridir.

 ÖRNEK

Türkçe

Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş, Türkçedir;
Eski köke tapmayız.

Türklüğün vicdanı bir;
Dîni bir, vatani bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir.

Ziya Gökalp

Sürgün Ülke

II

Gelin gülle başlayalım atalara uyarak
Baharı koklayarak girelim kelimeler ülkesine
Bir anda yükselen bir bülbül sesi

– Erken erken karlar ortasında
Güneş dönmüş ışık saçan bir yumurta
– Bana geri getirir eski günleri

...

Paslanmış demir bir kapı açılır
Küf tutmuş kilitler gıcırdarken
Ta karanlıklar içinde birden
Bir türkü gibi yükselirsin sen
Fısıldarım sana yıllarca içimde biriken
Söyleyemediğim ateşten kelimeleri
Şuuraltım patlamış bir bomba gibi
Saçar ortalığa zamanın

Ağaran saçın toz toprağını

Bana ne Paris'ten

Newyork'tan Londra'dan

Moskova'dan Pekin'den

Senin yanında

Bütün türedi uygarlıklar umurumda mı

Sen bir uygarlık oldun bir ömür boyu

Geceme gündüzüme

Gözlerin

Lale Devrinden bir pencere

Ellerin

Bakî'den Nefî'den Şeyh Galib'den

Kucağıma dökülen

Altın leylak

Sezai Karakoç

V. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

Bir toplumun sosyal ve siyasî hayatındaki değişiklikler o toplumun edebiyat ve sanat anlayışını da doğrudan etkilemektedir. 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle toplumumuzda da köklü değişiklikler yaşanmış, edebiyat ve sanat hayatımız da bu değişimden nasibini almıştır. Böylece Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı adını verdiğimiz ve günümüzde de devam eden bir edebî dönem başlamıştır. Daha önceki dönemlerde seçkin bir zümrenin elinde olan edebiyat, bu dönemde geniş bir tabana yayılmış; halkın her kesiminden, edebiyatla uğraşan sanatçılar yetişmiştir. Konu, üslup ve dil özelliği bakımından oldukça zengin bir edebî dönem olan Cumhuriyet Edebiyatı başlangıçta Millî Edebiyat'ın etkisinde gelişmiş, 1940'tan sonra dünyadaki çeşitli sanat anlayışlarından etkilenecek farklı bir boyuta ulaşmıştır. Cumhuriyet Edebiyatı'nı 1923-1940 arası Cumhuriyet Edebiyatı ve 1940'tan sonraki Cumhuriyet Edebiyatı olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

1923-1940 ARASI CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

- ✓ Başlarda Millî Edebiyat'ın etkisinde eserler verilmiştir.
- ✓ İstanbul Türkçesi esas alınmış ve Millî Edebiyat'ta başlayan dilde sadeleşme fikri sürdürülerek yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrım giderilmiştir.
- ✓ Yazılan eserlerde mekân olarak sadece İstanbul kullanılmamış, Anadolu'ya yönelişle Anadolu'dan başarılı yazarlar çıkmıştır.
- ✓ Anadolu insanının yaşayışı, Atatürk ilke ve inkılapları, Kurtuluş Savaşı'nın yarattığı birlik, vatan, millet sevgisi eserlerde işlenmiştir.
- ✓ Aruz ölçüsünü başarıyla kullanan birkaç sanatçı haricinde genel olarak hece ölçüsü tercih edilmiştir. Hece ölçüsü de yerini zamanla serbest şiire bırakmıştır.
- ✓ Şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi yazınsal türlerde başarılı ürünler verilmiştir.

1940'TAN SONRAKİ CUMHURİYET EDEBİYATI

- ✓ II. Dünya Savaşı ve beraberinde gelen ekonomik sorunlar, çok partili hayata geçiş, darbelerin oluşturduğu sosyal ve siyasal gelişmeler, köy hayatı, işçi-işveren sorunları, bireyin bunalımı, göç, gecekondu hayatı bu dönem roman ve hikayelerinde sıklıkla işlenmiştir.
- ✓ Garipçiler, Maviciler, İkinci Yeniciler, Hisarcılar ve Toplumcu Gerçekçiler gibi topluluklar etrafında sanat anlayışı çeşitlenmiştir.
- ✓ Şiirde anlam derinliğine önem verilmiş, bilinçaltı, metafizik düşünceler, sosyal çalkantılar, aşk, sevgi, ölüm ve bireysel bunalımlar şiirde işlenmiştir.
- ✓ Tiyatroda şehir ve köy hayatı, dar gelirli insanların sorunları, idareye yönelik eleştiriler, aile sorunları, çarpık kentleşmenin doğurduğu sorunlar ele alınmıştır.
- ✓ Modernizm ve postmodernizm sanat eserlerinde etkili olmaya başlamıştır.

1. ---, halk edebiyatı ve divan edebiyatı olmak üzere iki koldan gelişmiştir. Halk edebiyatını, daha çok halk arasından yetişmiş sanatçıların verdikleri sözlü ürünler oluşturmaktadır. Halk edebiyatı kendi içinde dinî-tasavvufi, âşık ve anonim halk edebiyatı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Dil, halkın kullandığı sade Türkçedir. Divan edebiyatı ise İslami kültüre dayalı, daha çok medrese öğrenimi görmüş, eğitilmiş sanatçıların oluşturdukları edebiyattır. Bu anlayışla verilen eserlerde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü, ağır, sanatlı bir dil kullanılmıştır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki-lerden hangisi getirilirse açıklama doğru olur?

- A) Geçiş Dönemi Türk Edebiyatı
B) Yazılı Dönem Türk Edebiyatı
C) Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı
D) İslami Dönem Türk Edebiyatı
E) Sözlü Dönem Türk Edebiyatı

2. Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur
Sinem, özüm ateş ile doludur
İnsan olan vatanının kuludur
Türk evladı evde durmaz, giderim.

Bu topraklar ecdadımın ocağı
Evim köyüm hep bu yurdun bucağı
İşte vatan! İşte Tanrı kucağı!
Ata yurdun evlat bulmaz, giderim.

Bu dizeler konusu ve üslubuna göre aşağıdaki dönemlerden hangisine ait olabilir?

- A) Sözlü Dönem
B) Geçiş Dönemi
C) Tanzimat Dönemi
D) Servetifünun Dönemi
E) Millî Edebiyat Dönemi

3. Aşağıdaki olaylardan hangisinin Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında etkisi olmamıştır?

- A) Kültürel farklılaşmalar
B) Dinî hayat ve din değişiklikleri
C) Savaşlarda yaşanan yenilgiler
D) Coğrafi değişiklikler
E) Dildeki değişimler

4. I. Metin

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet demek sana yakışır dağlar

II. Metin

Türlüğ çeçek yarıldı (Rengârenk çiçekler açıldı)
Barçın yadım kerildi (İpek yağlar serildi)
Uçmak yeri körüldü (Cennet yeri görüldü)
Tumluk yana kelgüsüz (Soğuklar artık gelmez.)

İki farklı edebî döneme ait metinler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İki metinde de ahenk unsurları vardır.
B) İki metinde de hece ölçüsü kullanılmıştır.
C) İki metinde aynı tema işlenmiştir.
D) İki dönem arasında dilde değişme olmuştur.
E) İki metinde de kahramanlık duygusu egemendir.

5. I. Şiirlerde anlatım içten, canlı ve yalındır.

II. Nazım birimi dördlüktür.

III. Arapça - Farsça sözcüklerle yüklü sanatlı bir dil kullanmıştır.

IV. Hece ölçüsünün 7'li, 8'li ve 11'li kalıplarına ağırlık verilmiştir.

V. Aşk, tabiat, gurbet, ayrılık, ölüm, özlem, kıskançlık, yiğitlik, toplumun sorunları vb. konular işlenmiştir.

Numaralanmış cümlelerden hangisi halk edebiyatıyla ilgili değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Aşağıdakilerden hangisi divan edebiyatının özelliklerinden biri değildir?

- A) 13 ve 19. yüzyıllar arasında Arap ve Fars kültüründen etkilenilerek Anadolu'da oluşturulmuş yazılı edebiyattır.
B) Bütün güzelliği değil, parça (beyit, bent) güzelliğine önem verilmiştir.
C) Şiirler genellikle aruz ölçüsü ve beyit nazım birimiyle oluşturulmuştur.
D) Şarkı, semai, koşma, varsağı gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.
E) Divan şiirinde süslü anlatıma, söz sanatlarına sıkça başvurulmuş, söyleyiş güzelliği amaçlanmıştır.

7. I. Tarihi ve günlük olaylar, Kurtuluş Savaşı, milliyetçilik düşüncesi ve aşk eserlerinde işlenmiştir.

II. Anadolu insanının yaşadığı sıkıntılar dile getirilerek Memleket Edebiyatı oluşturulmuştur.

III. Dilimize yabancı dillerden girmiş bütün terimler, bilimsel kelimeler, Türkçeye çevrilerek kullanılmalıdır.

Millî edebiyatla ilgili yukarıda verilen açıklamalardan hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) Yalnız III

8. (I) Hem İslâmiyet öncesi kültürü hem de İslâmî kültür iç içedir. (II) Aruzla hece, beyitler, dördlük birlikte kullanılmıştır ve eserler didaktik niteliktedir. (III) Arap alfabesi bir süre kullanılmakla birlikte Latin alfabesi giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. (IV) Arapça ve Farsçanın etkileri görülme-ye başlanmış ancak Türkçenin egemenliği devam etmiştir. (V) Eserlerin temel amacı İslamiyet'in güzelliklerini ve erdemlerini öğretmektir.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde Geçiş Dönemi Türk Edebiyatıyla ilgili bilgi yanlıştır vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

1. I. Metin

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhimdan murâdım şem'i yanmaz mı

II. Metin

Ne hasta bekler sabahı,
Ne taze ölüyü mezar.
Ne de şeytan, bir günahı,
Seni beklediğim kadar.

Numaralanmış metinlerle ilgili;

- I. Farklı edebî dönemlere aittir.
II. Yapı özellikleri aynıdır.
III. Dönemler arası farklılıklar, dil ve anlatım olarak edebî eserlere yansımıştır.

Yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve II E) I ve III

2. I. Metin

Dîlberin işi itâb u nâz olur
Çeşmi cadû, gamzesi gammâz olur
Ey gönül sabret, tahammül kıl ana
Yâre erişmek işi az az olur

(Kadı Burhanettin)

II. Metin

Yaz gelir de heveslenir bitsersin,
Güz gelince başın alır gidersin.
Yavru niçin boynun eğri tutarsın?
Senin derdin benden beter menekşe.

(Karacaoğlan)

Numaralanmış metinlerin karşılaştırılması ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. metin divan, II. metin ise âşık edebiyatına aittir.
B) Her iki metinde de nazım birimi olarak dörtlük kullanılmıştır.
C) Yabancı dillerin etkisi I. metinde, II. metinden daha fazladır.
D) I. metin İslamiyet etkisinde II. metin Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı ürünüdür.
E) Her iki metinde de ahenk unsurları kullanılmıştır.

3. ----, Moğolistan sınırları içerisinde Orhun Irmağı havzasında kalan ve Kutluk Devleti tarihine ışık tutan, Türk edebiyatının ilk yazılı eseridir. Türk töresinin, yaşayışının anlatıldığı, devlet adamlarının halkına hesap verdiği yazıtlar, söylev ve hatırat özelliği taşır. Bu bakımdan söylev ve anı türünün ilk örnekleri olma özelliği gösterirler. Yazıtlarda, Türklerin Çinlilerle yaptığı savaşlar ve bağımsızlıklarını nasıl kazandıkları da işlenir. Bu kitabelerden üç tanesi önemlidir ve bunlar; Vezir Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kağan adına dikilmiştir.

Bu cümledeki boşluğa aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi verilen bilgiye uygun düşer?

- A) Çaştani Bey Hikâyesi
B) Göktürk Kitabeleri
C) Aç Pars Hikâyesi
D) Irk Bitig
E) Kelile ve Dimne

Deşifre Edebiyat

4. "Toplum için sanat" anlayışı benimsenmiştir. Sanat, toplumun Batılılaşması için bir araç olarak kullanılmıştır. Eserlerin halkın anlayabileceği sade bir dille yazılması amaçlanmıştır. Divan edebiyatının süslü-sanatlı düz yazısı yerine, belli bir düşünceyi iletmeyi amaçlayan yeni bir düzyazı geliştirilmiştir; ilk kez noktalama işareti kullanılmıştır. Şiirde yeni konular (yurt, ulus, özgürlük, insan hakları...) işlenmiştir. Biçim bakımından Divan edebiyatına bağlılık sürmüştür; gazel, kaside, murabba, terakibibent gibi nazım biçimleri kullanılmıştır. Sanatçılar, Fransız edebiyatını örnek almışlar; klasisizmin ve romantizmin etkisinde kalmışlardır.

Parçada özellikleri verilen edebiyat dönemi, aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) İslami Dönem
B) Destan Dönemi
C) Tanzimat Dönemi
D) Servetifünun Dönemi
E) Cumhuriyet Dönemi

5. Ben çiçek gibi taşıyıyorum göğsümde aşkı
Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum
Gelmış dayanmışım demir kapısına sevdanın
Ben yaşamıyor gibi yaşamıyor gibi yaşıyorum
Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum

Seni süt içmeğe çağırıyorum parmaklarımdan
Kara yılan kara yılan kara yılan kara yılan

Bu dizeler konu, biçim ve dil özelliklerine göre değerlendirildiğinde hangi döneme özgü özellikler göstermektedir?

- A) Tanzimat Dönemi
B) Sözlü Dönem
C) Tanzimat Dönemi
D) Cumhuriyet Dönemi
E) Servetifünun Dönemi

6. İslamiyet'in kabul edilmesiyle dilimize giren dinî kavramların telaffuzu ve yazılışı hususunda ayrılıkları engellemek için Karahanlılar döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Sağdan sola yazılan alfabenin orijinalinde 28 harf varken p, j, ç seslerini karşılayan harflerin de girmesiyle sayı otuzun üzerine çıkmıştır.

Bu parçada sözü edilen alfabe aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Arap alfabesi B) Latin alfabesi
C) Uygur alfabesi D) Kiril alfabesi
E) Göktürk alfabesi

7. Diyor ki: Siz Parnasse, biz Ortaç eri
Bizden olan her fert görür ileri
İğreti sanattan, milli hüneri
İstemez yabancı eserlerden bağ
Aruz sizin olsun, hece bizimdir
Halkın söylediği Türkçe bizimdir
Leyl sizin, şeb sizin gece bizimdir
Değildir bir mana üç ada muhtaç

Bu dizeler, dil ve konusu bakımından hangi edebî dönemin özelliklerini yansıtmaktadır?

- A) Divan Edebiyatı Dönemi
B) Tanzimat Dönemi
C) Halk Edebiyatı Dönemi
D) Millî Edebiyat Dönemi
E) Cumhuriyet Edebiyatı Dönemi

Deşifre Edebiyat

ŞİİR

ŞİİR NEDİR?

Duygu, düşünce ve hayallerin bir düzene bağlı olarak etkileyici bir dil ve ahenk-
li mısralar içinde aktarılmasına **şiiir (nazım)** denir.

ŞİİRDE MUHTEVA (İÇERİK) UNSURLARI

a. Konu : Şiiirde şairin anlatmak istediği, üstünde durduğu durum, olay veya düşünce-
dir.

b. Tema : Şiiirin geneline hâkim olan ana duygu ve hayallerdir.

ŞİİRİN ŞEKİL UNSURLARI

I. NAZIM BİRİMİ

Şiiiri oluşturan dize kümelerine **nazım birimi** denir. Edebiyatımızda kullanılan nazım birimleri şunlardır:

MISRA (DİZE)

- ✓ *En küçük nazım birimidir, manzum bir parçayı oluşturan satırların her biri-
ne **mısra (dize)** denir.*
- ✓ *Tek mısra hâlinde söylenmiş ya da bir şiiirin parçasıyken diğer mısraları
unutularak meşhur olmuş, anlam bütünlüğüne sahip mısralara **mısra-ı
âzâde (bağımsız dize)** denir.*

- *Söylesem tesiri yok, sussam gönül razı değil.*

Fuzûlî

- *Ne ararsan bulunur derde devadan gayrı.*

Halil Edip Bey

- ✓ *Sanat güzelliği ve anlamı yönüyle şiiirden ayrılarak atasözü gibi dillerde dola-
şan mısralara, mısra-ı berceste (sıçramış, seçkin mısra) ya da şah mısra denir.*

- *Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir.
(Eğer maksat yapıtısa seçkin dize yeter.)*

Koca Ragıp Paşa

- *Su uyur düşman uyur hasta-i hicrân uyumaz.*

Şeyh Gâlip

BEYİT

Aralarında ölçü ve anlam bakımından bağ bulunan iki dizeye **beyit** denir. Divan ede-
biyatının temel nazım birimi beyittir. Tanzimat edebiyatının birinci dönem sanatçıları,
Yahya Kemal, Mehmet Âkif gibi sanatçılar beyit nazım birimini kullanmıştır.

- *Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan*

Yahya Kemal Beyatlı

- *Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var
Âşık-i sâdık menem Mecnûn'un ancak adı var*

Fuzûlî

Satır Arası

Bağlanmayacaksın

*Bağlanmayacaksın bir şeye, öyle körü körüne.
"O olmazsa yaşayamam." demeyeceksin.
Demeyeceksin işte.
Yaşarsın çünkü.*

*Öyle beylik laflar etmeye gerek yok ki.
Çok sevmeyeceksin mesela.
O daha az severse kırılırsın.
Ve zaten genellikle o daha az sever seni,
Senin onu sevdiğinden...*

*Çok sevmezsen, çok acımazsın.
Çok sahiplenmeyince, çok ait de olmazsın hem.
Hatta elini ayağını bile çok sahiplenmeyeceksin.
Senin değilmiş gibi davranacaksın.
Hem hiçbir şeyin olmazsa, kaybetmekten de korkmazsın.
Onlarsız da yaşayabilirmişsin gibi davranacaksın.
Çok eşyan olmayacak mesela evinde.
Paldır küldür yürüyebileceksin.*

*İlle de bir şeyleri sahipleneceksen,
Çatıların gökyüzüyle birleştiği yerleri sahipleneceksin.
Gökyüzünü sahipleneceksin,
Güneşi, ayı, yıldızları...
Mesela kuzey yıldızı, senin yıldızın olacak.
"O benim." diyeceksin.
Mutlaka sana ait olmasın istiyorsan bir şeylerin...
Mesela gökkuşağı senin olacak.
İlle de bir şeye ait olacaksın, renklere ait olacaksın.
Mesela turuncuya ya da pembeye.
Ya da cennete ait olacaksın.*

*Çok sahiplenmeden,
Çok ait olmadan yaşayacaksın.
Hem her an avuçlarından kayıp gidecekmiş gibi,
Hem de hep senin kalacakmış gibi hayat.
İlişik yaşayacaksın. Ucundan tutarak...*

Can Yücel

 UYARI

Aruz ölçüsünün aksine hecede duraklar kelimeleri bölmez, kelimelerin sonuna gelir.

4 + 3 = 7'li Hece Ölçüsü

Dere boyu / saz olur
Gül açılır / yaz olur
Ben yârime / gül demem
Gülün ömrü / az olur

4 + 4 = 8'li Hece Ölçüsü

Gel dilberim / kan eyleme
Seni kandan / sakınırım
Doğan aydan / esen yelden
Seni gülden / sakınırım
Âşık Ömer

6 + 5 = 11'li Hece Ölçüsü

Bu vatan toprağın / kara bağrında
Sıra dağlar gibi / duranlarındır
Bir tarih boyunca / onun uğrunda
Kendini tarihe / verenlerindir
Orhan Şaik Gökyay

4 + 4 + 3 = 11'li Hece Ölçüsü

Keklik gibi / taştan taşta / sekerek
Gerdan açıp / gelişini / sevdiğim
Sağa sola / taksim etmiş / örgüsün
Onar onar / bölüşünü / sevdiğim
Ruhsatî

Duraksız 11'li Hece Ölçüsü

Bir düşünsen, yarıyı geçti ömrüm
Gençlik böyledir işte, gelir gider;
Ve kırılır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye
Cahit Sıtkı Tarancı

DÖRTLÜK

Dört dizeden oluşan nazım birimidir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında, Halk edebiyatında, Millî edebiyatta ve Cumhuriyet edebiyatında kullanılmıştır.

- *Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.*

Necip Fazıl Kısakürek

- *Mevlam gül diyerek iki göz vermiş
Bilmem ağlasam mı ağlamasam mı
Dura dura bir sel oldum erenler
Bilmem çağlasam mı çağlamasam mı*

Âşık Mahzuni Şerif**BENT (BÖLÜM / KÜME)**

Birbirine ölçü ve uyakla bağlanmış ikiden fazla mısradan oluşan dize kümeleridir. 3-30 mısra arasında olabilir.

- *Canan gülüyor eski yerinde
Canan ki gündüzleri gelmez
Akşam görünür havuz üzerinde*

Ahmet Haşim

- *Ben geldim geleli açmadı gökler
Ya ben bulutları anlamıyorum
Ya bulutlar benden bir şeyler bekler
Hayat bir ölümdür aşk bir uçurum
Ben geldim geleli açmadı gökler*

Sezai Karakoç**II. ŞİİRDE ÖLÇÜ (VEZİN)**

Şiirin mısralarındaki hece sayılarının ya da hecelerin açıklık kapalılık durumlarının eşit olmasına **ölçü (vezin)** denir. Türk edebiyatında hece ve aruz olmak üzere iki ölçü kullanılmış ancak Cumhuriyet Dönemi'nde bu ölçülere bağlı kalınmadan serbest tarzda şiirler de yazılmıştır.

HECE ÖLÇÜSÜ

- ✓ *Mısralardaki hece sayılarının bütün dizelerde eşit olması kuralına dayanan ulusal ölçümüdür. İslamiyet öncesi edebiyattan Cumhuriyet edebiyatına kadar kullanılmıştır. Günümüzde de kullanan şairler vardır.*
- ✓ *Parmak hesabı olarak da adlandırılır.*
- ✓ *Hece ölçüsünde bütün dizelerdeki hece sayısı eşittir, aruz ölçüsünde olduğu gibi açık ve kapalı heceler yoktur.*
- ✓ *En çok 7'li, 8'li ve 11'li hece kalıpları kullanılmıştır.*
- ✓ *Şiirde ahengi artırmak için dizelerin belli bölümlere ayrılmasına **durgulanma**, bu bölümlere ise **durak** adı verilir. Bir şiirin duraklı olabilmesi için durakların dizeler arasında farklılık göstermemesi gerekir.*

ARUZ ÖLÇÜSÜ

- ✓ Aruz, Arapça kökenli bir kelime olup çadırın ortasına dikilen direk anlamına gelir.
- ✓ Mısralardaki hecelerin açık ve kapalı olması esasına dayanır.
- ✓ 8. yüzyılda Arap âlimi İmam Halil tarafından sistemleştirilmiş ve Araplardan İranlılara, oradan da 11. yüzyılda bizim edebiyatımıza geçmiştir.
- ✓ Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig'i aruzla yazılan ilk Türk-İslam eseridir.
- ✓ Daha çok divan edebiyatında kullanılan bu ölçü Muallim Naci, Mehmet Âkif Ersoy, Tevfik Fikret, Yahya Kemâl Beyatlı gibi sanatçılar tarafından da başarıyla uygulanmıştır. Millî Edebiyat Dönemi'nde hece ölçüsüne yönelişle hâkimiyetini yavaş yavaş yitirmiştir.

ARUZUN ÖZELLİKLERİ

- ✓ Aruzla oluşturulmuş şiirin mısralarındaki hece sayıları eşit olabilir. Ancak asıl önemli olan açık (.) ve kapalı (-) hecelerin sıralanışının denk olmasıdır. Açıklık (kısalık) -kapalılık (uzunluk) da hecenin sonundaki harfin durumuna ve hecenin bulunduğu yere göre şekillenir. Buna göre:

a. Ünlüler açıktır. (.)

di ze, he ce, ke li me

.

b. Ünsüzler kapalıdır. (-)

ün süz, aşk, çiğ dem

- - - - -

c. â, î, û gibi (^) ünlüler kapalıdır. (-)

â det, şâ ir, Bâ kî

- - - - -

d. Mısra sonları ünlü harfle de bitse daima kapalıdır. (-)

Din le ney den kim hi kâ yet et me **de**

Ay rı lık lar dan şî kâ yet et me **de**

-

- ✓ Aruz kalıpları **tefile** adı verilen parçalardan oluşur.

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

- - - - - / - - - - - / - - - - - / - - - - -

- ✓ Aruzun şiire uygulanarak dizelerdeki durak (/) yerlerinin gösterilmesine **takti** denir.

- ✓ Aruz ölçüsünde duraklar heceleri bölebilir.

O be nim mil / le ti min yıl / dı zı dır par / la ya cak

. . - - - / . . - - - / . . - - - / . . - - -

- ✓ Aruz ölçüsüyle yazılmış bir şiirde tek aruz kalıbı kullanılırken Servet-i Fünûn sanatçısı Cenap Şahabettin farklı aruz kalıplarını "Elhân-ı Şita" şiirinde bir arada kullanarak serbest şiirin öncüsü olmuştur.

Didaktik Soru

Aşağıdakilerden hangisinde aruz ölçüsüyle ilgili bir bilgi yanlışlığı yapılmıştır?

- Aruz kalıpları tefile adı verilen parçalardan oluşur.
- Mısralardaki hecelerin açık ve kapalı olması esasına dayanır.
- Aruzun şiire uygulanarak dizelerdeki durak yerlerinin gösterilmesine imale denir.
- Aruz ölçüsünde duraklar heceleri bölebilir.
- Med, iki uzun hece arasında bir kısa hecenin olması gerektiği durumlarda gerçekleştirilir.

Cevap: C

Didaktik Soru

Aşağıdaki nazım şekillerinden hangisinde aruz vezni kullanılmaz?

- Şarkı
- Türkü
- Mesnevi
- Tuyuğ
- Rubaî

Cevap: B

DEŞİFRE

TEFİLEyi, **DEFİLE** ya da **KAFİLE** yaparak aklınızda tutabilirsiniz.

ARUZun şiire nasıl UYGULANacağını TAKTİğini verdim.

DEŞİFRE

TAKTİğini: ARUZun şiire UYGULANarak durak yerlerinin gösterilmesine TAKTİ denir.

DEŞİFRE

VASL'ı, VUSLAT yaparsanız kelimenin sonundaki ünsüzle diğer kelimenin başındaki ünlünün birbirine kavuştuğunu yani ulama olduğunu unutmazsınız.

DEŞİFRE

İ - M ale

Z - İ haf

İmaledeki İ ve M'yi, Zihafındaki Z ve İ'yi birer hece gibi düşünürseniz; imalede AÇIK (İ) hecenin KAPALI (M) heceye, zihafında da KAPALI (Z) hecenin AÇIK (İ) heceye dönüştüğünü unutmazsınız.

ARUZLA İLGİLİ TERİMLER

1. Vasil (Ulama)

Kapalı hecenin vezin gereği açık okunabilmesi için ünsüzle biten kelimenin ünsüzünün önündeki ünlüyle başlayan kelimeye eklenmesidir.

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

Mehmet Âkif Ersoy

2. İmale (Çekme)

Kısa (açık) hecenin vezin gereği uzun (kapalı) okunmasıdır.

Kim bu denlu / dutuşan od / lare kılmaz / çâre su

· · - - / · · - - / · · - - / - · - -

Kamu bîmâ / rına cânân / devâ-yı derd / eder ihsân

· · - - / · · - - / · · - - / - · - -

Fuzûlî

3. Zihaf (Kısma)

Uzun (kapalı) hecenin vezin gereği kısa (açık) okunmasıdır.

Bir câm sun ey sâkî-i meclis bize yoksa

Hûn-ı ciger-i Nâilî-i zâra ne minnet

Nâilî

Sanatçı ölçü gereği kelimeleri aşağıdaki gibi değiştirerek zihâf yapmıştır.

• *Sâ kî* > *Sâ ki*

- - > - ·

• *Nâ i lî* > *Nâ i li*

- - > - · ·

4. Med (Uzatma / Uzun Okuma)

İki uzun hece arasında bir kısa hecenin olması gerektiği durumlarda gerçekleştirilir.

Uzun heceler arasında "i, ı" sesi varmış gibi bir buçuk hece (·-) okunur:

Bahâr > bahâr[ı], eşkden > eşk[i]den

"Dest, dost, dert, rahm" gibi son iki harfi ünsüz olan sözcüklerde de yapılabilir.

İmaledeki çizgiden daha uzun bir çizgi (—) hecenin üstüne çizilerek med gösterilir.

Med, imale gibi aruz kusuru olarak değerlendirilmez; aksine bir ahenk unsuru kabul edilir.

• *Saçma ey göz eşk[i]den gönlümdeki odlare su*

Fuzûlî

• *Dost bî-pervâ felek bî-rahm ü devran bî-sükûn*

Derd çoh hem-derd yoh düşmen kavî tâlî' zebûn

Fuzûlî

SERBEST ÖLÇÜ

- ✓ Aruz ya da hece ölçüsüne bağlı kalmadan oluşturulmuş şiirlerdir.
- ✓ Türk edebiyatında serbest ölçülü ilk şiirler Nâzım Hikmet tarafından kaleme alınmış, Orhan Veli ve arkadaşları (OMO) ile de yaygınlaşmıştır.

III. REDİF – KAFİYE – KAFİYE ŞEMASI

REDİF

Yazılışları, söylenişleri, anlamları ve görevleri aynı olan ek, kelime ve kelime gruplarının mısra sonlarında tekrar edilmesine **redif** denir.

1. EK HÂLİNDE REDİF

- Yeşil kurbağalar öter göllerde
Kırıldı kanadım kaldım çöllerde
Anasız, babasız gurbet ellerde
Ya ben ağlamayayım, kimler ağlasın?

2. SÖZCÜK HÂLİNDE REDİF

- Beyaz giyme toz olur
Siyah giyme söz olur
Gel beraber gezelim
Muradımız tez olur

3. CÜMLE HÂLİNDE REDİF

- Şu garip hâlimden bilen işveli nazlı
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen?
Tatlı dillim güler yüzüm ey ceylan gözlüm
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen?

KAFİYE (UYAK / AYAK)

Mısra sonlarında yazılışları aynı; anlamları, görevleri farklı ek, kelime ve kelime grupları arasındaki ses benzerliklerine **kafiye** denir.

Kafiyeler ses benzerliklerinin sayısına göre yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı gibi çeşitlere ayrılır.

1. YARIM KAFİYE

Mısra sonlarındaki tek ses benzerliğidir. Özellikle kulak için kafiye anlayışını esas alan halk edebiyatında kullanılmıştır.

- Bir geliş var! Ne mübarek, ne garib âlem bu
Hava boydan boya binlerce hayaletle dolu
Yahya Kemal Beyatlı
- Toros dağlarının üstüne
Ay uneledi bütün gece
- Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Köroğlu

Satır Arası

Anlatamıyorum

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce
Bir yer var biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım duyuyorum
Anlatamıyorum

Orhan Veli Kanık

UYARI

“Ekte yer alan sesler daima rediftir.” demek her zaman geçerli olacak bir kural değildir çünkü redif olabilmesi için **eklerin de aynı görevde kullanılması** gerekir.

- Aşk, dostluk... Hepsi dökülür yapraklar
Çıplak bir ağaç durgun suda aksın
Yalnızlık dediğin hayatta başlar
Kabir boyunca devam etmek için

Cahit Sıtkı Tarancı

yaprak – lar
isim çekim eki
kökü (çokluk eki)

baş – la – r
isim isimden fiil çekim eki
kökü yapım eki (geniş zaman kip eki)

Yukarıda görüldüğü üzere “-lar” ekleri farklı görevlerde kullanıldığı için **redif değildir**.

- Ertesi gün başladı gün doğmadan yolculuk,
Soğuk bir mart sabahı.. Buz tutuyor her soluk

Faruk Nafiz Çamlıbel

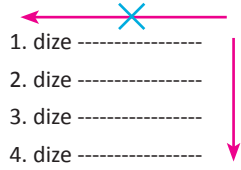
Yol - cu - luk (İsimden isim yapım eki)

Solu - k (Fiilden isim yapım eki)

Bu dizelerde de “yolculuk” ve “soluk” sözcüklerinde farklı görevde eklerin kullanıldığını görüyoruz. Bu nedenle dizelerde **redif yoktur**.

UYARI

Bir şiirden alınmış herhangi bir parçada (beyit, dörtlük vs.) kafiye aranırken bütün dizeler için ortak olan sesler esas alınır. Örneğin birinci ve ikinci dize için ortak olan ses, üçüncü ve dördüncü dizede ortaklık sağlamıyorsa kafiye dâhil edilmez.

Elif'in kaşları çatır
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye
Karacaoğlan

Geniş zaman kip eki "-ar"ları çıkardığımızda 1, 2 ve 3. dizelerde yarım kafiye oluşturan "-t"lerin ortak olduğunu görürüz. 3. dizede "t" den önce "u" sesi olduğundan dizeler arasında yarım kafiye vardır. Eğer bize özel olarak 1 ve 2. dize arasındaki kafiyelenme sorulursa "-at"lar tam kafiye, diyebiliriz.

UYARI

â, î, û gibi (^şapkalı) ünlüler iki ses (â = aa, î = ii, û = uu) kabul edildiğinden **tam kafiye**, bu ünlüler yanına bir ses daha alırsa **zengin kafiye** olarak değerlendirilmelidir.

2. TAM KAFİYE

Mısra sonlarındaki iki ses benzerliğidir.

- *Tarihin dilinden düşmez bu destan*
Nehirler gazidir, dağlar kahraman
Orhan Şaik Gökyay

- *Gel bakma kimseye hor*
Halkı yorma kendin yor
Yıkmak için çok düşün
Yıkmak kolay yapmak zor

- *Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül*
Ya lâle açmalıdır göğsümüzde yahut gül

Yahya Kemal Beyatlı

- *Bilmezsin ovalar nasıldır bizde*
Kağnılar yollarda, yoncalar dizde
Saydıklarım damla değil denizde
Hele bir ekinler ekilsin de gör

Abdurrahim Karakoç

- *Dostu etme lâtifeyle fedâ* (fedaa) Tam kafiye
Hakk-ı nân u nemeki etme hebâ (hebaa)

Nâbî

3. ZENGİN KAFİYE

Mısra sonlarındaki üç ve daha fazla ses benzerliğidir.

- *Dokumuşlar sarmışlar hayat denen masalı*
Ova uçsuz bucaksız, renk renk eşsiz bir halı

Behçet Kemal Çağlar

- *Örümcek tel çeker görünmez hayâl* (aal) Zengin kafiye
Akrep kimi soksa olur bî-mecâl (aal)

Âşık Ömer

- *Bir ömür gariban, mahzun, derbeder*
Mezara girince bitermiş keder
İstikbale miras; rahmetli peder
Klanların hepsi talan olurmuş

Nurullah Genç

4. TUNÇ KAFİYE

Mısra sonunda yer alan kelimelerden birinin diğerinin içerisinde yer almasına denir.

- *Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;*
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik

Necip Fazıl Kısakürek

- *Gezersin kırk asırlık bir mabedin içini*
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini

Faruk Nafiz Çamlıbel

- *Her şey akar, su tarih, yıldız, insan ve fikir;*
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.

Necip Fazıl Kısakürek

- *Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar*
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var

Mehmet Âkif Ersoy

5. CİNASLI KAFİYE

Mısra sonlarında okunuşları aynı fakat anlamları farklı (sesteş) kelimelerin oluşturduğu kafiye türüdür. Manilerde sıkça kullanılır.

- *Niçin kondun a bülbül*
Kapımdaki asmaya
Ben yârimden vazgeçmem
Götürseler asmaya
- *Seher vakti çaldım yârin kapısın*
Baktım yârin kapıları sürmeli
Boş bulmadım otağının yapısın
Çıkageldi bir gözleri sürmeli
- *Bilmem ki yaz mı gelmiş*
Niçin açmış gül erken
Aklımı kayıp ettim
Nazlı yârim gülerken
- *Aceb insaf eder mi*
Söylesem yâre derdim
Bir münasip yâr olsa
Kendime yâr ederdim

Didaktik Soru

Budala
Bülbül konmuş bu dala
Olmuşum yâr delisi
Bana derler budala

Yukarıdaki mani örneğinde görülen uyak çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tunç uyak
- B) Zengin uyak
- C) Yarım uyak
- D) Tam uyak
- E) Cinaslı uyak

Cevap: E

Didaktik Soru

Aşağıdakilerin hangisinde yanlış bir bilgi verilmiştir?

- A) Kafiye bulunmayan bir dörtlükte redifin bulunması mümkün değildir.
- B) İslamiyet Öncesi Dönem'de ahenk oluşturmak için yarım uyaktan faydalanılmıştır.
- C) Divan şairleri şiirlerinde zengin uyaktan sıkça faydalanmıştır.
- D) Cinaslı kafiye sözüklerin okunuşu aynı, anlamları farklıdır.
- E) Garip şiir anlayışında sanatçılar kafiye karşı çıkmıştır.

Cevap: A

UYARI

Kelimelerin ayrı yazılması cinası bozamaz.

Didaktik Soru

Yediyordu Elif kağnısını,
Kara geceden geceden.
Sanki elif elif uzuyordu, inceliyordu,
Uzak cephelerin acısıydı gıcirtılar,
İnliyordu dağın ardı, yasla,
Her bir heceden heceden.

Yukarıdaki şiir için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Serbest nazma örnektir.
- B) II ve VI. dizelerde tam uyak vardır.
- C) Konusuna göre epik şiirdir.
- D) Ses tekrarları şiire acıklık katmıştır.
- E) Benzetmeye başvurulmuştur.

Cevap: B

Didaktik Soru

Bahçemizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilacı
Ya bulunur ya bulunmaz.

Yukarıdaki dördülikle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) 8'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.
- B) Kafiye düzeni "aaab" şeklindedir.
- C) Yalın ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.
- D) Cinaslı kafiye kullanılmıştır.
- E) Bir semaiden alınmıştır.

Cevap: D

UYARI

"aaab" tarzı kafiyeleşmeye koşuk ya da koşma tarzı kafiyeleşme de denir.

KAFİYE VE REDİF ARANIRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

- ✓ **Bir şiirde dize sonunda kafiye ve redif olmayabilir.**

Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil,
Gönlüm acısından bunu bildi!
Ahmet Haşim

- ✓ **Sadece kafiye olabilir.**

Ne aşk var ne mutlu sonlar
Buz gibi yalnızlık var

- ✓ **Sadece redif olabilir.**

Bir beyaz lerze, bir dumanlı kuş
Eşini gaip eyleyen kuş
Cenap Şahabettin

- ✓ **Kafiye ve redif ikisi bir arada olabilir. Bu durumda da kelime sonunda önce redif daha sonra kafiye aranır.**

Umudum yılların sel ine düştü
Saçının en titrek tel ine düştü
Necip Fazıl Kısakürek

- ✓ **Kelime sonunda kafiye bulunduktan sonra redif aranmaz.**

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?
Mehmet Âkif Ersoy

KAFİYE ŞEMASI

Şiiri oluşturan beyit, dördlük, bent gibi nazım birimlerinin belli bir düzene göre kafiyeleşmesi düz, çapraz, sarma, mani tipi ve örüşük olmak üzere beş kafiye şemasını karşımıza çıkarır.

1. DÜZ KAFİYE

Divan edebiyatı nazım şekli mesnevîde olduğu gibi her beyitin **aa** şeklinde kendi arasında kafiyeleşmesi; dördlük nazım birimiyle oluşturulmuş bir şiirde de **aaaa**, **aabb** ya da **aaab** şeklinde kafiyeleşmesi düz kafiye oluşturur.

- *Biçare gönüller, ne giden son gemidir bu* -a
- *Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu* -a
- **Yahya Kemal Beyatlı**
- *Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?* -a
- *Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan şühedâ* -a
- *Cânı, cânanı, bütün varımı alsın da Hüdâ* -a
- *Etmesin tek vatanım beni dünyada cüdâ* -a
- **Mehmet Âkif Ersoy**

- Eyvah! Ne yer, ne yâr kaldı, -a
- Gönlüm dolu ah u zâr kaldı. -a
- Şimdi buradaydı, gitti elden, -b
- Gitti ebede gelip ezelden. -b

Abdülhak Hamit Tarhan

- Genç Osman dediğin bir küçük uşak -a
- Beline bağlamış ibrişim kuşak -a
- Askerin içinde birinci uşak -a
- Allah Allah deyip geçer Genç Osman -b

Kayıkçı Kul Mustafa

2. ÇAPRAZ KAFİYE

Bir dörtlükte birinci dize ile üçüncü dizenin, ikinci dize ile dördüncü dizenin kendi arasında “**abab**” şeklinde kafiyelenmesidir.

Koşmanın ve koşma tipinde yazılan halk şiirlerinin sadece birinci dörtlüğü bu şekilde oluşturulur.

- Ne içindeyim zamanın -a
- Ne de büsbütün dışında -b
- Yekpare geniş bir ânın -a
- Parçalanmış akışında -b

Ahmet Hamdi Tanpınar

- Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken -a
- Söylenmemiş bir masal gibi Anadolu'muz -b
- Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken -a
- Sana uğurlar olsun ayrılıyor yolumuz -b

Faruk Nafiz Çamlıbel

3. SARMA (SARMAL) KAFİYE

Bir dörtlükte birinci dize ile dördüncü dizenin, ikinci dize ile de üçüncü dizenin kendi arasında “**abba**” şeklinde kafiyelenmesidir.

- Çocukluğum çocukluğum -a
- Uzakta kalan bahçeler -b
- O sabahlar o geceler -b
- Gelmez günler çocukluğum -a

Ziya Osman Saba

Notlarınız

UYARI

Dörtlüğün sadece 2 ve 4. dizelerinin kendi aralarında “xaya” tarzında kafiyelenmesiyle de çapraz uyak düzeni oluşabilir.

Katar katar olmuş gelen turnalar -x

Şu hâlime, şu gönlüme bak benim -a

Şahin pençe vurdu, tüyüm ağarttı -y

Kanadıma bir ok vurdu berk benim -a

Karacaoğlan

Didaktik Soru

Ter kokuyordu Çukurova tarlaları,
Irgat türküleri duyuluyordu uzaktan;
Ekin biçiyordu yalınayaklı köy kızları;
Elleri kabarıyordu oraktan.

Yukarıdaki dörtlüğün uyak düzeni, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) _____ a B) _____ a
_____ b _____ b
_____ a _____ b
_____ b _____ a

C) _____ a D) _____ a
_____ b _____ a
_____ a _____ a
_____ a _____ b

E) _____ a
_____ a
_____ b
_____ b

Cevap: A

Notlarınız

Türk Edebiyatında Kullanılan Nazım Şekilleri

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı	Halk Edebiyatı	Divan Edebiyatı	Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı
Sav Sagu Koşuk Destan	Anonim Halk Edebiyatı Mani Türkü Ninni Ağıt Âşık Tarzı Halk Edebiyatı Koşma Semai Varsağı Destan	Gazel Kaside Mesnevi Kıta Müstezat Tuyuğ Rubai Murabba Terbi Şarkı Muhammes Tahmis Taştir Tardiye Müseddes Terkibibent Terciibent	Sone Terza-rima Triyole Balad Serbest müstezat

UYARI

Nazım şekilleri hakkında bilgi dönemler içerisinde verilmiştir.

4. MANİ TİPİ KAFİYE

Mani, rubai ve tuyuğ nazım şekillerinde kullanılır. Dörtlüğün üçüncü dizesi dışında diğer dizelerin kendi arasında "aaxa" şeklinde kafiyeleşmesidir.

Her yalana kanmışım -a *Ne bağrımda gülüm var -a*
Her söze inanmışım -a *Ne dalda bülbülüm var -a*
Ben artık sevgiden de -x *Artık ne aşkım, ne de -x*
Bıkmışım, usanmışım -a *Aşka tahammülüm var -a*

Orhan Seyfi Orhon

5. ÖRÜŞÜK KAFİYE

Servetifünun Dönemi'nde Batı'dan edebiyatımıza giren ve üç dizelik bentlerden oluşan terza-rima nazım şeklinde karşımıza çıkan bir kafiye şemasıdır. Her bendin ikinci dizesinin son sesi, arkadan gelen bendin birinci ve üçüncü dizesinde yer alır.

Giz

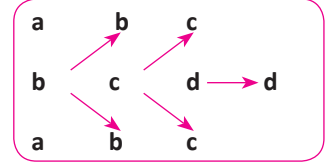
Bu kadar uzak mıydı -a
Git git bitmiyor yol -b
Görünmüyor dağın ardı -a

Oysa bilmem kaç yıl -b
Bu yollardan yürünmüş -c
Şimdi sanki bir masal -b

Bu dilsiz dağ ve taş -c
Nerde saklar kuşları -d
Hangi gizle sarmaş dolaş -c

Anlamak zor susuşları. -d

Ahmet Telli

NAZIM BİÇİMİ (ŞEKLİ), NAZIM TÜRÜ

1. NAZIM TÜRÜ

Şiirler işledikleri konu bakımından sınıflandırılır. Bir şiirin konu bakımından sınıflandırılmış hâli nazım türü ile ifade edilir. Halk edebiyatında koçaklama, güzelleme, taşlama, ağıt; ilahi, nefes, deme, şathiye, nutuk, hikmet, devriye; divan edebiyatında tevhid, naat, münacat, mersiye, methiye, hicviye birer nazım türüdür.

2. NAZIM BİÇİMİ (ŞEKLİ)

Şiirin dış yapısı yani nazım birimi, ölçü ve kafiye düzenine göre sınıflandırılmış hâline "nazım biçimi" denir.

ŞİİR TÜRLERİ

Şiirler, konularına ve konuların dile getiriliş şekillerine göre epik, lirik, pastoral, satirik, didaktik ve dramatik şiir olmak üzere altıya ayrılır.

1. EPİK (DESTANSI) ŞİİR

- ✓ Kahramanlık, yiğitlik, savaş, vatan sevgisi gibi konuları coşkulu bir şekilde işleyen destansı şiirlerdir.
- ✓ Epik şiir, destan anlamına gelen Yunanca epos sözcüğünden türemiştir.
- ✓ Edebiyatımızda hamasî şiir, kahramanlık şiiri, destanî şiir olarak da adlandırılır.
- ✓ Homeros'un derlediği İlyada ve Odysseia, epik şiirin ilk örnekleri kabul edilir.
- ✓ Halk edebiyatındaki koçaklama, varsağı ve destanlar bu türe karşılık gelir.
- ✓ Köroğlu ve Dadaloğlu'nun koçaklamalarıyla varsağları; Fazıl Hüsnü Dağlarca, Arif Nihat Asya gibi şairlerimizin de bazı şiirleri epik şiir örneğidir.
- ✓ Doğal ve yapay destanlar olmak üzere epik şiir ikiye ayrılır.
(Destanlarla ilgili ayrıntılı bilgi İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı bölümünde verilmiştir.)

2. LİRİK (DUYGUSAL) ŞİİR

- ✓ Aşk, sevgi, ayrılık, hasret, ölüm gibi bireysel duyguları coşkulu bir üslupla işleyen şiirlerdir.
- ✓ Eski Yunan şairlerinin lyra (lir) denilen dört telli bir çalgı aleti eşliğinde şiirlerini söylemelerinden dolayı bu türe lirik şiir denilmiştir.
- ✓ Tanzimat edebiyatında rebab adında kemençeye benzeyen çalgı aleti eşliğinde söylendiği için rebabî olarak da anılmıştır.
- ✓ Dünya edebiyatında ilk örneklerini Sappho vermiştir.
- ✓ Halk edebiyatındaki koşma, semai, güzelleme, ağıt; divan edebiyatında ise gazel, şarkı, mersiye, murabba lirik şiir özelliği gösterir.

3. PASTORAL ŞİİR (DOĞA ŞİİRİ)

- ✓ Çobanlar anlamına gelen Latince pastoralis kelimesinden türemiştir.
- ✓ Doğa sevgisini, çoban ve köy hayatını samimi bir dille işleyen şiirlerdir.
- ✓ Pastoral şiirin dünya edebiyatında ilk örneklerini Eski Yunan edebiyatında Theokritos ve Latin edebiyatında Vergilius vermiştir.
- ✓ Edebiyatımızda ise Abdülhak Hamit Tarhan ilk pastoral şiirimiz olan Sahra'yı yazmıştır. Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından da Kemalettin Kamu ve Behçet Necatigil pastoral şiirler yazmıştır.

ÖRNEK

Epik (Destansı) Şiir

Mert dayanır nâmert kaçar
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı divan açar
Divan gümbür gümbürlenir

Yiğit kendini övende
Oklar menzili dövende
Kılıç kalkana değende
Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kalasından
Hak saklasın belâsından
Köroğlu'nun nârasından
Dağlar gümbür gümbürlenir
Köroğlu

Lirik (Duygusal) Şiir

Seviyorum Seni

Seviyorum seni
Ekmeği tuza banıp yer gibi
Geceleyin ateşler içinde uyanarak
Ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi
Ağır posta paketini
Neyin nesi belirsiz
Telaşlı, sevinçli, kuşkulu açar gibi
Seviyorum seni
Denizi ilk defa uçakla geçer gibi
İstanbul'da yumuşacık kararırken ortalık
İçimde kımıldayan bir şeyler gibi
Seviyorum seni
Yaşıyoruz çok şükür der gibi

Nâzım Hikmet

Pastoral Şiir (Doğa Şiiri)

Bingöl Çobanları

Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum.
Bu dağların en eski âşinasıdır soyum,
Bekçileri gibiyiz ebenced buraların.
Bu تنها derelerin, bu vahşi kayaların
Görmediği gün yoktur sürü peşinde bizi,
Her gün aynı pınardan doldurur destimizi
Kırlara açılırız çingiraklarımızla
...

Kemalettin Kamu

 ÖRNEK
Satirik Şiir (Yergi Şiiri)

Bir arzuhal yazsan makama varsan
Ağlasan derdini davanı sorsan
Ağır hasta olsan hekime varsan
Yarana bir ilaç sürmez parasız.

Âşık Ali İzzet Özkan

Söylersin de söz içinde şaşmazsın
Helâli haramı yersin seçmezsin
Nasibin kesilir de sular içmezsin
Akar çaylar senin olsun ne fayda

Pir Sultan Abdal

Elin kapısında karavaş olan,
Burunu sümüklü, gözü yaş olan,
Bayramdan bayrama bir tıraş olan
Berbere gelir de dükkân beğenmez.

Kazak Abdal

Dramatik Şiir

Philokleon:

Dostlar çoktan duydum sesinizi
Ama çıkıp gelemem arduzdan
Bırakmıyorlar beni mahkemeye
Gidip yargı vermeye
Canlara kıymaya bırakmıyorlar

Koro:

Kimmiş o? Söyle dostlarına
Kimmiş seni eve kapayan

Philokleon:

Kendi oğlum. Ama duymasın sakın
Şurda yatmış uyuyor,
Alçak sesle konuşun.

...

Aristophanes

Didaktik Şiir (Öğretici Şiir)

Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde

Ziya Paşa

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Ya nice okumaktır

Yunus Emre

Tut atalar sözünü kalb-i selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gider yavuzluğun tab-ı hâlîm ol
Sarp sirke küpüne zarar demişler

Levni

✓ Pastoral şiirin idil ve eglog olmak üzere iki biçimi vardır.

- **İdil:** Şairin doğa karşısındaki duygularını tek başına anlattığı kısa pastoral şiirlerdir.
- **Eglog:** Birkaç çobanın bir araya gelerek karşılıklı konuşma havasında kır hayatını, aşkı anlattıkları pastoral şiirlerdir. Edebiyatımızda eglog örneği yoktur.

4. SATİRİK ŞİİR (YERĞİ ŞİİRİ)

- ✓ Kişi ya da toplumun aksayan yönlerini alaycı ve iğneleyici bir tutumla dile getiren şiirlerdir.
- ✓ Halk edebiyatındaki taşlamanın, divan edebiyatındaki hicviyenin, yeni Türk edebiyatındaki yerginin karşılığıdır.
- ✓ Seyrânî, Kaygusuz Abdal, Şeyhî, Bağdatlı Ruhî, Nef'î, Şair Eşref, Neyzen Tevfik, Ziya Paşa bu türde başarılı ürünler vermiştir.

5. DRAMATİK ŞİİR

- ✓ Tiyatro gibi canlandırabilen şiirlere dramatik şiir denir.
- ✓ Eski Yunan'da tiyatro oyuncularını sözlerini kolayca ezberlemek için şiirleştirirdi. Dramatik şiir de manzum tiyatrolardaki karşılıklı konuşmalara verilen isimdir. 19. yüzyılda düzyazı tarzında yazılan ve bir tiyatro çeşidi olan dram çıkana kadar varlığını sürdürmüştür.
- ✓ Batı edebiyatında Corneille, Racine, Shakespeare tarafından güzel örnekleri verilen dramatik şiirin Türk edebiyatında Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek haricinde örnekleri pek verilmemiştir.
- ✓ Dramatik şiirin trajedi, komedi ve dram olarak üç çeşidi vardır.

6. DİDAKTİK (ÖĞRETİCİ) ŞİİR

- ✓ Öğreniyorum anlamına gelen Yunanca didasko kelimesinden türemiştir.
- ✓ Bilim, sanat, ahlak, din, felsefe gibi birçok alanda bilgi ve öğüt vermeye amaçlayan, sanat ve duygu yönü zayıf şiirlerdir.
- ✓ Yunan sanatçı Hesiodos'un İşler ve Günler şiiriyle Tanrıların Soy Ağacı şiiri bu türün ilk örnekleri kabul edilir.
- ✓ Edebiyatımızda didaktik tarzda yazılmış ilk eser Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig adlı eseridir.
- ✓ Yunus Emre'nin Risaletü'n Nushiye, Nâbî'nin Hayriye adlı eserleri bu türe örnektir. Tevfik Fikret, Mehmet Âkif, Ziya Gökalp didaktik tarzda ürünler vermiştir.
- ✓ Satirik şiirler de didaktik öğeler içerir.
- ✓ Fabllar, manzum hikâyeler, tasavvufî şiirler, hicivler didaktik öğeler barındırırlar.

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde farklı bir uyak çeşidi vardır?

- A) Vara vara vardım ol kara taşa
Hasret ettin beni kavim kardaşa
- B) Urfa'nın etrafı dumanlı dağlar
Çiğirim yanıyor gözlerim ağlar
- C) Nöbetin bekleyen alır keşiğin
Beklemeli şu sultanın eşiğin
- D) Silanın suları pek engin akar
Gurbetlik zor imiş o beni yakar
- E) Atlas yastık kaba döşek yumuşak
Yanıma da geldi fidan boylu bir uşak

2. Yiğitlik ve kahramanlık konularını coşkulu bir biçimde işleyen uzunca şiirlerdir. Genellikle manzum öykü tarzındadır. Adını epopeden alan bu şiirlere ---- şiir denir. ---- şiirler ise duygu ve coşku dolu şiirlerdir. Aşk, doğa, ayrılık, yalnızlık gibi konular bu şiirlerde çokça işlenir.

Yukarıdaki parçada boş bırakılan yerlere, aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Epik - Pastoral
B) Lirik - Satirik
C) Epik - Didaktik
D) Lirik - Dramatik
E) Epik - Lirik

3. Şahinim var, bazlarım var

Tel alışkın sazlarım var
Yâre gizli sözlerim var
Diyemiyorum ele karşı

Yukarıdaki dördlük için aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) 4+4 durakta 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.
- B) İlk iki dizesinde yarım uyak kullanılmıştır.
- C) Lirik şiir tarzında yazılmıştır.
- D) Düz uyak örgüsü ile yazılmıştır.
- E) Hem sözcük hâlinde hem de ek hâlinde redif vardır.

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde redif kullanılmamıştır?

- A) Mantıklı, manalı sözün kisası
Uzundur bilinmez işin esası
- B) Aldanma dünyaya fena bir eldir
Ezelden bekaya giden bir yoldur
- C) Gayrı dayanacak özüm kalmadı
Mektuba yazacak sözüm kalmadı
- D) Gözüm kaldı şu kaplanın postunda
Azrail de can almanın kastında
- E) Ağamın giydiği ketenden gömlek
Yoğumuş dünyada öksüze gülmek

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde sözcük hâlinde redif kullanılmamıştır?

- A) Kağızman'a ısmarladım nar gele
Gümüş kemer ince bele dar gele
- B) Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
- C) Çanakkale içinde aynalı çarşı
Ana ben gidiyom düşmana karşı
- D) İstanbul'dan Üsküdar'a yol gider
Hanımlara deste deste gül gider
- E) Çek deveci develeri yokuşa aman
Siyah perçem ak gerdana yakışa aman

6. Duyguya değil düşünceye; hayale değil akla yönelen, öğretici yönü ağır basan şiirlerdir. Fabllar da bu tür içinde değerlendirilir. Nâbî, Mehmet Âkif gibi sanatçıların bu türde şiirleri vardır.

Yukarıda açıklaması yapılan şiir türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Satirik B) Didaktik C) Lirik
D) Epik E) Pastoral

7. Aşağıdaki dizelerden hangisi bir pastoral şiirden alınmış olabilir?

- A) Park yeni yeni kendine geliyordu
Bir serçe su içiyordu havuzdan
- B) Nush ile uslanmayı etmeli tektir
Tektir ile uslanmayanın hakkı kötektir
- C) Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
- D) Kervan yürür peşi sıra düşemem
Yıldız akar uçsam da yetişemem
- E) Sensin beni böyle sevdalara salan
Komadın aklımı hep ettin talan

8. Ağ gül olsam ak gerdanına sokulsam

Kemer olsam ince bele takılsam
Köle olsam pazarlarda satılsam
Yârim diye al sinene al beni

Yukarıdaki dizeler ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) Dörtlüğün genelinde yarım uyak kullanılmıştır.
- B) Benzetmelere başvurulmuştur.
- C) Ek hâlinde redif vardır.
- D) IV. mısradaki sesteş sözcükler kullanılmıştır.
- E) Sarmal uyak düzeni ile oluşturulmuştur.

9. Yeni mektup aldım gül yüzlü yârdan

Gözletme yolları gel deyi yazmış

- I. Sivralan köyünden
II. Gül deyi yazmış
III. Dağlar mor menekşe
IV. Bizim diyârdan

Yukarıdaki dizelerden ve numaralı söz öbeklerinden çapraz uyak düzenli bir dördlük oluşturulduğunda, son iki dize nasıl sıralanmalıdır?

- A) IV - I B) I - II C) I - IV
III - II III - IV III - II
D) III - IV E) II - IV
II - I III - I

1. Kale yoktur, ok atılmaz burçlardan;
İnsanoğlu yüksek uçar kuşlardan;
Boz tavşanlar haraç alır kurtlardan;
Erlik başkalaştı meydan değişti.
- Yukarıdaki dörtlülle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
- A) Nazım türü taşlama olan bir şiirden alınmıştır.
B) 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
C) Uyak düzeni aaab şeklindedir.
D) Abartmalardan faydalanılmıştır.
E) Redif kullanılmamıştır.

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde tunç uyak yoktur?
- A) Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıldı
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı
B) Gün doğarken bir ölüm rüyasıyla uyandım
Baş ucumda gördüğüm şu satırlarla yandım
C) Ey Maraşlı Şeyhoğlu, evliyalara adağı
Bahtına lânet olsun aşmadınsa bu dağı
D) Garibim namıma Kerem diyorlar
Aslı'mı el almış harem diyorlar
E) Padişah babamın elmaştır tacı
Gönül dedikleri ne müşkil acı

3. Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan
- Yukarıdaki dizelerin uyak türüyle aşağıdaki dizelerden hangisinin uyak türü özdeşdir?**
- A) Hayrattır bu akşamüstüleri daima
Gün sallantıya gitti mi bir defa
B) Ömrümü helâk ettim senin peşinde
Yüz bin çile vardır her bir işinde
C) Olur mu dünyaya indirsem kepenk
Gözyaşı döksem Nuh tufanına denk
D) Yirmi bir gün boğdu koca düşmanı
Sakarya'da tepeledik Yunan'ı
E) Orhan zamanından kalma bir duvar
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar

4. Hele bakın şu leyleğin işine
Ağustosta uçar gider leylekler
Aden iskelesi sizin çölünüz
Orda kılavuzun seçer leylekler.
- Bu dörtlülle aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek olabilir?**

- A) Pastoral B) Lirik C) Didaktik
D) Epik E) Dramatik

5. Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca, yanmaz ocak
Selâm olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın.
- Yukarıdaki şiirin uyak örgüsü ve uyak türü, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**
- A) Düz uyak - yarım uyak
B) Düz uyak - tam uyak
C) Sarmal uyak - zengin uyak
D) Çapraz uyak - tunç uyak
E) Düz uyak - zengin uyak

6. İki dizeden oluşan nazım birimine bevit,
1
dize sonlarındaki ses benzerliklerine uyak,
2
aynı görev ve anlamda olan sözcük, ek ve söz öbeklerine redif, ikiden fazla ses benzerliğinden oluşan uyak çeşidine tam uyak,
4
dört dizeden oluşan şiir parçasına da kita denir.
5
- Yukarıdaki açıklamada verilen edebiyat terimlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?**
- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

7. Ne doğan güne hükmüm geçer
Ne hâlden anlayan bulunur
Ah, aklımdan ölümüm geçer
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.
- Bu dörtlülle, aşağıdaki şiir türlerinin hangisinden alınmış olabilir?**

- A) Dramatik şiir B) Satirik şiir
C) Pastoral şiir D) Lirik şiir
E) Epik şiir

8. Aşağıdaki açıklamalardan hangisi hece vezniyle (ölçüsüyle) ilgili değildir?
- A) Mısralarda heceler, kalıpların özelliklerine göre duraklara ayrılır: (6+5=11), (4+4+3=11)
B) Türk şiirinde en çok yedili, sekizli, on birli kalıplar kullanılır.
C) Türk edebiyatının millî veznidir.
D) Dizelerdeki hece sayılarının eşit olması gerekir.
E) Hece ölçüsünde durak bir sözcüğü ikiye bölebilir.

9. Aşağıdaki dizelerin hangisinde zengin kafile kullanılmıştır?
- A) Başım çılgınlıkla çocuk, onu nasıl avutsam
Ne yapсам da ölümü bir saatçik untsam.
B) Çaycı, getir ilaç kokulu çaydan
Dakika düşelim, senelik paydan.
C) Umudum yılların seline düştü
Saçının en titrekin teline düştü
D) Şehrin, dolaşacağım kuş gibi etrafında
Bir beyaz hayaletin upuzun çarşafında.
E) İki turnam gelir, akli karalı
Birin şahin urmuş, birin yaralı.

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ek hâlinde redif kullanılmamıştır?

- A) Hani ya benim elli dirhem pırasam
Üç mum yaksam Konyalımı arasam
- B) Suya gider su testisin doldurur
Eve gelir gül benzini soldurur
- C) Bir taş attım çaya düştü
Çaydan bir çift suna uçtu
- D) Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölen yok bu ne figandır
- E) Burası Muş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

2. Bir gamlı hazanın seherinde

İsrara ne hacet yine bülbül
Bil, kalbimizin bahçelerinde
Can verdi senin söylediğin gül.

Bu dörtlükle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I ve III. dizelerde redif vardır.
- B) II ve IV. dizelerde tam uyak vardır.
- C) Çapraz uyak düzenine göre uyaklanmıştır.
- D) Dörtlükte kişiselleştirmeye başvurulmuştur.
- E) I ve III. dizeler arasında zengin uyak vardır.

3. Aşağıdakilerden hangisi "satirik" şiirden alınmış olabilir?

- A) Benim dostum gelişinden bellidir.
Ak elleri deste deste güllüdür.
- B) Sen petek misali, Veysel de arı
İneşir beraber yapardık balı
- C) Kimi koyun diye tekeyi sağar
Ne ölçüye sığar ne akla sığar
- D) Bugün ben bir güzel gördüm
Bakar cennet sarayından
- E) Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil

4. Sen eriyip bittin biteli sevdâ

Pınarlar kurudu gözlerde yaş yok
Hâlimi anlayan bir dertli baş yok
Sen eriyip bittin biteli sevdâ

Bu dörtlükteki uyak düzeni ve çeşidi aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Çapraz uyak - tam uyak
- B) Sarmal uyak - tam uyak
- C) Düz uyak - tam uyak
- D) Sarmal uyak - zengin uyak
- E) Düz uyak - zengin uyak

5. Dize sonlarında yazılışı aynı, görevi farklı olan tek ses benzerliğine "yarım uyak" denir.

Buna göre, aşağıdaki dizelerin hangisinde yarım uyak yoktur?

- A) Ovanın yeşili göğün mavisini
Ve mimarilerin en ilahisi
- B) Gümüştü bir fecrin zafer aynası
Muradiye, sabrın acı meyvası
- C) Orhan zamanından kalma bir duvar
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
- D) Atlaslarla donatayım yolunu
Altınlardan çaktıraydım nalını
- E) Bülbülü uçurdum daldan yuvadan
Kavim kardeş unutmasın duadan

6. Aruz ölçüsünde uzun heceyi kısa okumaya imale; kısa heceyi uzun okumaya zihaf;

I denir. Uzun bir heceyi ölçü gereği daha da uzatarak okumaya med; ünsüzle biten sözcüğü ünlü ile başlayan bir sözcüğe bağlayarak okumaya ulama denir.

Yukarıda numaralandırılmış ifadelerden hangilerinin yerleri değiştirilirse açıklama doğru olur?

- A) I ile III B) III ile IV C) II ile IV
D) I ile II E) II ile III

7. Asıl koç yiğitler pusuda saklı

Belleri kılıçlı, eli mızraklı
Hep şahin bakışlı, aslan sıfatlı
Yürü koç yiğidim hep binler yaşa

Bu dörtlük aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek olabilir?

- A) Epik B) Lirik C) Satirik
D) Pastoral E) Dramatik

8. Hecelerin uzunluk kısalık yönünden eşitliğine ----; dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine de ---- denir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yerlere, sırasıyla aşağıdakilerden hangileri getirilmelidir?

- A) serbest müstезat - hece ölçüsü
- B) aruz ölçüsü - hece ölçüsü
- C) aruz ölçüsü - serbest ölçü
- D) hece ölçüsü - serbest müstезat
- E) hece ölçüsü - aruz ölçüsü

9. Seher vakti çaldım yârin kapısını

Baktım yârin kapısı sürmeli
Boş bulmadım otağının yapısını
Çıkageldi bir gözleri sürmeli.

Bu dörtlüğün II ve IV. dizelerinde görülen uyak çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cinaslı uyak B) Tunç uyak
C) Yarım uyak D) Tam uyak
E) Zengin uyak

10. Bir gece bir odada dört arkadaş toplandık

Bir uzak rüya olan geçmiş günleri andık.

Yukarıdaki beyitte kafiyeyi oluşturan sesler, hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) -andık B) -dı C) -an
D) -dik E) -ık

SÖZ SANATLARI (EDEBÎ SANATLAR)

A. MECAZ ANLAMA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. Mecazımürsel (*Düz Değişmece / Ad Aktarması*)
2. Teşbih (*Benzetme*)
3. İstiare (*Eğretileme / Deyim Aktarması*)
4. Teşhis (*Kişileştirme*)
5. İntak (*Konuşturma*)
6. Kinaye (*Değinmece*)
7. Tariz (*Dokundurma / İğneleme*)

B. GERÇEK ANLAMA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. Hüsnüatalil (*Güzel Sebebe Bağlama*)
2. Mübalağa (*Abartma*)
3. İstifham (*Soru Sorma*)
4. İrsâimesel (*Örneklendirme*)
5. Tecahülârif (*Bilmezlikten Gelme*)
6. Tenasüp (*Uygunluk*)
7. Tezat (*Zıtlık / Karşıtlık*)
8. Nida (*Seslenme*)
9. Telmih (*Hatırlatma*)
10. Tevriye (*İki Anlamlılık*)

C. SÖZE DAYALI SÖZ SANATLARI

1. Cinaz (*Tecnis*)
2. Seci (*Nesirdeki Kafiye*)
3. Aliterasyon (*Ünsüz Tekrarı*)
4. Asonans (*Ünlü Tekrarı*)

Notlarınız

SÖZ SANATLARI (EDEBÎ SANATLAR)

A. MECAZ ANLAMA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. MECAZİMÜRSEL (DÜZ DEĞİŞMECE / AD AKTARMASI)

Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeden başka bir sözcük yerine kullanılmasına mecazımürsel denir. Mecazımürselde kullanılmayan sözcüğün anlamı diğerine aktarıldığı için ad aktarması olarak da anılır. Mecazımürsel şu anlam ilişkileriyle oluşur:

a. PARÇA > BÜTÜN

Bir kavramın parçası verilip bütünü kastedilebilir.

- *Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!* (*Hilâl > Bayrak*)
- *Cama çıkma, düşersin!* (*Cam > Pencere*)

b. BÜTÜN > PARÇA

Bir kavramın bütünü verilip parçası kastedilebilir.

- *Ellerime oje sürdüm.* (*El > Tırnak*)
- *Uçak İstanbul'a indi.* (*İstanbul > İstanbul Havaalanına*)

c. YÖN > MEDENİYET

Yön verilip bir medeniyetten bahsedilebilir.

- *Doğu, daima gizemini korumuştur.* (*Doğu > Çin, Japonya gibi Doğu medeniyetleri*)

ç. YER > YAŞAYAN YA DA YÖNETİM

Yer verilip orada yaşayanlar ya da yönetim kastedilebilir.

- *Bu gece misketi çaldırmaz mıyım?*
Çankırı'yı ayağa kaldırmaz mıyım? (*Çankırı > Çankırı'da yaşayanları*)
- *Adresi bir de şu dükkâna soralım.* (*Dükkân > Dükkândaki çalışan*)
- *Sınıf, öğretmenin sözlerine güldü.* (*Sınıf > Sınıftaki öğrenciler*)
- *Meclis, bu kararı şiddetle kınadı.* (*Meclis > TBMM'deki vekilleri*)

d. SANATÇI > ESER

Sanatçı verilip o sanatçının eseri kastedilebilir.

- *Radyoda Neşet Ertaş çalıyordu.* (*Neşet Ertaş > Neşet Ertaş'ın türküsü*)
- *Oğuz Atay'ı okudun mu?* (*Oğuz Atay > Oğuz Atay'ın eserlerini*)

e. İÇ > DIŞ

Bir nesnenin içi verilip dışı kastedilebilir.

- Reçelle sütü dolaba koydum. (Reçel, süt > Reçel kavanozu, süt kutusu)

f. DIŞ > İÇ

Bir nesnenin dışı verilip içindeki kastedilebilir.

- Tabağını yesene! (Tabak > Tabağın içindeki yiyecekler)
- Havalar soğuyunca sobayı yakıyoruz. (Soba > Sobanın içindeki odun ya da kömür)
- Musluklar donduğu için tıraş olamadım. (Musluklar > Musluğun içindeki su)

g. EŞYA > İNSAN

Eşya verilip onu kullanan kişi kastedilebilir.

- Raketler kupayı alabilmek için mücadele ediyor. (Raketler > Tenisçiler)
- O derginin benim gibi güçlü bir kaleme ihtiyacı var. (Kaleme > Yazara)

h. SONUÇ > NEDEN

Bir şeyin sonucu söylenip nedeni kastedilebilir.

- Öğrenciler, "Tatil yağıyor!" diyerek bahçede sevinç çığlıkları attı. (Tatil > Kar)
- Bu sene buralara rahmet düşmedi. (Rahmet > Yağmur)
- Uçaklar gökten ölüm saçıyordu. (Ölüm > Bomba)

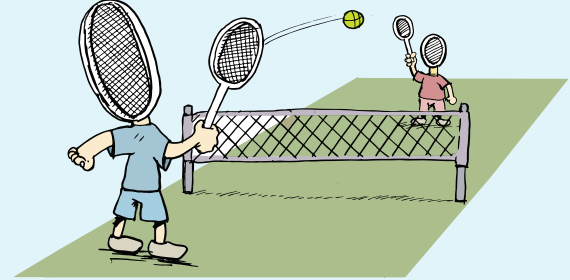
2. TEŞBİH (BENZETME)

Sözü daha etkili kılmak ve anlamı kuvvetlendirmek amacıyla aralarında çeşitli yönlerden ilgi bulunan varlıklardan zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesine **teşbih** (benzetme) denir.

Bir benzetmede asıl ve yardımcı öğeler olmak üzere toplam dört öge vardır:

Benzeyen	Asıl Öğeler
Kendisine Benzetilen	
Benzetme Yönü	Yardımcı Öğeler
Benzetme Edatı	

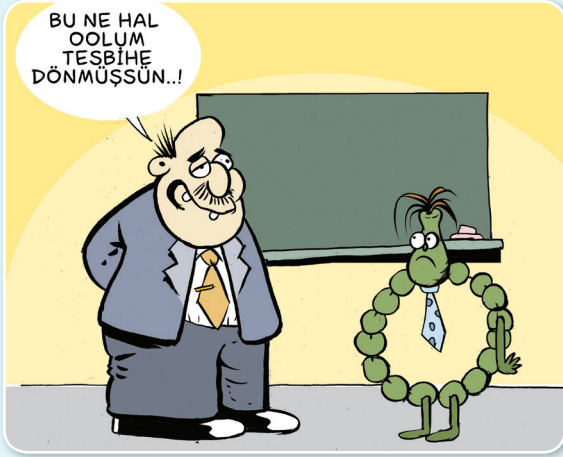
<u>Pamuk</u>	<u>gibi</u>	<u>beyaz</u>	<u>eller</u>
Kendisine Benzetilen	Benzetme Edatı	Benzetme Yönü	Benzeyen

RAKETLER kupayı alabilmek için mücadele ediyor.

Öğrenciler, "**TATİL YAĞIYOR!**" diyerek bahçede sevinç çığlıkları attı.

UYARI

Benzetme edatı "gibi"nin yerine "kadar, sanki, tıpkı, misali, güya, andırmak" kelimeleri de kullanılabilir.

Pamuk **kadar** beyaz eller
Pamuk **misali** beyaz eller

Didaktik Soru

Bir hatıradır şimdi dalgın uyuyan şehir.
Solarken albümlerde çocuklar ve askerler
Yüzün bir kır çiçeği gibi usulca söner.
Uyku ve unutkanlık gittikçe derinleşir.

Yukarıdaki dördlükte yapılan benzetmelerin "benzeyen" ve "benzetilen" öğeleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

Benzeyen	Benzetilen
A) çocuklar - askerler	şehir - kır çiçeği
B) şehir - yüzün	hatıra - kır çiçeği
C) albümler - uyku	çocuklar - askerler
D) uyku - unutkanlık	hatıra - şehir
E) hatıra - kır çiçeği	şehir - yüzün

Cevap: B

Teşbih, teşbihi oluşturan unsurların tamamının ya da bazılarının bulunmasına göre isimlendirilir. Bunlar:

a. TAM TEŞBİH (AYRINTILI BENZETME)

Teşbihi oluşturan unsurların dördünün de bir arada bulunmasıdır.

Çiçek gibi taşıyamıyorum ben aşkı göğsümde

Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum.
Benzeyen Kendisine Edat Benzetilen Benzetme Yönü

Benzeyen	VAR
Kendisine Benzetilen	VAR
Benzetme Yönü	VAR
Benzetme Edatı	VAR

b. KISALTILMIŞ TEŞBİH

Teşbihi oluşturan unsurlardan sadece benzetme yönüne yer verilmemesi durumudur.

Boncuk gibi gözlerle bakarsın dünyaya.
Kendisine Edat Benzeyen Benzetilen

Benzeyen	VAR
Kendisine Benzetilen	VAR
Benzetme Yönü	YOK
Benzetme Edatı	VAR

c. PEKİŞTİRİLMİŞ TEŞBİH

Teşbihi oluşturan unsurlardan sadece benzetme edatına yer verilmemesi durumudur.

Ay gümüş bir tepsidir parıl parıl.
Benzeyen Kendisine Benzetilen Benzetme Yönü

Benzeyen	VAR
Kendisine Benzetilen	VAR
Benzetme Yönü	VAR
Benzetme Edatı	YOK

ç. TEŞBİH-İ BELİĞ (GÜZEL BENZETME)

Sadece asıl unsurların (benzeyen ve kendisine benzetilen) kullanılmasıyla yapılan benzetmelerdir.

Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda.
Benzeyen Kendisine Benzetilen

Benzeyen	VAR
Kendisine Benzetilen	VAR
Benzetme Yönü	YOK
Benzetme Edatı	YOK

- Kiraz dudak (Kiraz gibi kırmızı dudak)
- Kalem kaş (Kalem gibi düzgün kaş)
- Kömür göz (Kömür gibi siyah göz)

3. İSTİARE (EĞRETİLEME)

Bir sözcüğün ya da bir varlığa ait özelliğın benzetme amacıyla başka bir varlık ya da kavram için kullanılmasıdır.

- *Uzanmışım kumsala güneş damlar içime!*
Yukarıdaki dizede "su"yun özelliğı (damlamak) güneşe verildiğı için istiare yapılmıştır.

- *Salkım salkım tan yelleri estiğinde*
Mavi patiskaları yırtan gemilerinle
Uzaktan seni düşünürüm İstanbul

...

Vedat Türkali

Yukarıdaki parçanın ilk dizesinde "üzüm"ün özelliğı (salkım salkım), tan yelleri için kullanılarak istiare yapılmıştır. İkinci dizede de "deniz" sözcüğünün yerine mavi patiska (kumaş) kullanılarak istiare yapılmıştır.

İstiare açık ya da kapalı istiare olmak üzere iki şekilde yapılır.

a. AÇIK İSTİARE

Bir varlık ya da kavramın adı, başka bir varlık ya da kavramın yerine kullanılarak yapılan istiaresidir.

Benzeyen	YOK
Kendisine Benzetilen	VAR

- İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Bu dizelerde "dünya"nın yerine "iki kapılı bir han" kullanılmıştır.
- Karadutum, çatalkaram, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Bu dizelerde "sevgili" yerine "karadut, çatalkara, çingene ..." sözcükleri kullanılmıştır.
- *Kurban olam, kurban olam*
Beşikte yatan kuzuya
Bu dizelerde "kuzu" sözcüğü "bebek" sözcüğü yerine kullanılarak açık istiare yapılmıştır.
- *Yüce dağ başında siyah tül vardır.*
Bu dizlerde "siyah tül" sözü "bulut"un yerine kullanılmıştır.

UYARI

Bir sözcük mecazımerselde benzetme amacı güdülmeksizin başka bir sözcük yerine kullanılırken istiarede benzetme ilgisi kurularak başka bir sözcük yerine kullanılır.

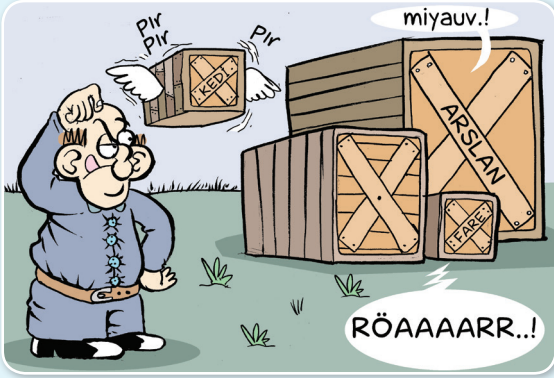
Ağzını **AÇ**ınca **İNCİLERİ** göründü.
Benzeyen: (YOK) Diş
Kendisine Benzetilen: (VAR) İnci

DEŞİFRE

AÇınca, **AÇIK**: **AÇIK** istiare

UYARI

Açık istiareyi bulmanın başka bir yolu da benzetmenin temel öğelerinden olan "kendisine benzetilen"i tespit etmektir. Cümlede (dizede) sadece kendisine benzetilen kullanılır, benzeyen söylenmez.

Üzerinde arslan, fare ve kedi yazan **KAPALI** kutulardaki bir arslan miyav deyince minik fare kükrüyor. Fareden korkan kedi de pır diye uçuveriyor. Bu durum karşısında ise bekçinin kafası karışıyor.

DEŞİFRE

KAPALI kutulardan: **KAPALI** istiare

UYARI

İntak sanatının bulunduğu her yerde teşhis, teşhisin olduğu her yerde de kapalı istiare vardır.

b. KAPALI İSTİARE

Benzeyenin kullanılmasıyla yapılan istiaredir. Verilen ipuçlarından hareketle benzetilene ulaşırız.

Benzeyen	VAR
Kendisine Benzetilen	YOK

- Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han, konan göçer.
Benzeyen : (VAR) Can
Kendisine Benzetilen : (YOK) "Uçar" fiilinden hareketle canın kuşa benzetildiği sonucuna ulaşırız.
- Ay, zeytin ağaçlarından yere damlıyordu.
Benzeyen : (VAR) Ay
Kendisine Benzetilen : (YOK) "Yere damlıyordu" ipucundan hareketle ayın suya benzetildiği sonucuna ulaşırız.

4. TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME)

İnsan dışı varlıklara insanî özellikler verme sanatıdır.

- Çamlar hüzünlü, yollara düşmüş, söğüt çınar
Yaprak dökülüp huzura kapanmıştı sonbahar
- Varsın bahçelerde rüzgâr gezinsin
- Gül hasretinle yollara tutsun kulağını
Nergis gibi kıyamete dek çeksin intizar
- İçmiş gibi geceyi bir yudumda
Göğün mağrur bakışlı bulutları

5. İNTAK (KONUŞTURMA)

Çoğunlukla hayvan masallarında ve fabllarda görülen intak, insan dışındaki varlıkların konuşTURULMASI sanatıdır.

- Sordum sarı çiçeğe:
Annen baban var mıdır?
Çiçek eydür derviş baba:
Annem babam topraktır.
- Dağ bir gün dedi ki tomurcuğuna:
– İçimde kanayan yara gibisin.
- Bazı coşkun ırmakların
Ninni söyler akan suyu
Bazı esen bir rüzgârın
Dudakları der ki: "Uyu!"

6. KİNAYE (DEĞİNMECE)

Bir sözün hem gerçek hem mecaz anlamı kastedecek şekilde kullanılmasıdır. Bu sanatla sözün mecaz anlamı anlatılmak istenir.

	Gerçek Anlam	Mecaz Anlam
Şu karşıma göğüs geren <u>Taş bağırlı</u> dağlar mısın?	Dağın yamacının taşlı olması.	Dağların sevgiliye ulaşmaya engel olmasından dolayı taş kalpli olması.
Mum dibine <u>ışık vermez.</u>	Mumun kendi dibini aydınlatmaması.	İnsanın yakın çevresindekilere faydasının olmaması.
Çevremizde <u>eli açık</u> insan azaldı.	Elin açık olması, kapalı olmaması.	Cömert olmak.
Ey benim sarı tamburam Sen ne için inilersin? – <u>İçim oyuk</u> derdim büyük Ben onun için inlerim.	Telli bir çalgı olan tamburanın içinin boş olması	Dertli olmak.

7. TARİZ (DOKUNDURMA / İĞNELEME)

Karşısındakini küçük düşürmek, onunla alay etmek için bir sözün tam tersini kastedecek şekilde kullanmaktır.

- *Bir yetim görünce döktür dişini
Bozmaya çabala halkın işini
Günde yüz adamın vur kır dişini
Bir yaralı sarmak için yeltenme*
- *Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın gülteni
Bir saatte söyle yüz yalanı
El bir doğru söz söylerse inanma*
- *Müftü Efendi bize kâfir demiş
Tutayım ben ona diyeyim Müslüman
Varıldıkta ruz-ı mahşere (mahşer gününe)
İkimiz de çıkarız orda yalan...*

Didaktik Soru

Sanma unutulur kalp ağrısı zamanla
Her şeyi unutarak yaşanır sanma

Altı çizili kelimelerde görülen söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hüsûtalil
- B) Kinaye
- C) İstiare
- D) Benzetme
- E) Teşhis

Cevap: B

Didaktik Soru

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

Yukarıdaki dizelerde bulunmayan söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kapalı istiare
- B) İstifham
- C) Tenasüp
- D) Tecahülûarif
- E) Tariz

Cevap: E

Notlarınız

Manda yuva yapmış söğüt dalına
Yavrusunu sinek kapmış, gördün mü?

(Bu dizelerde abartma yapılmıştır.)

Balık **İSTİFİ** gibi bir otobüse sıkışan yolculardan biri şoföre
SORU SORUyor.

DEŞİFRE

İSTİFİ: İstifham

SORU SORUyor: Soru sorma sanatı

B. GERÇEK ANLAMA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. HÜSNÜTALİL (GÜZEL SEBEBE BAĞLAMA)

Bir olayı gerçek nedeninin dışında başka bir nedene bağlama sanatıdır.

- *Selamin geçiyor besbelli
Yeşermiş telgraf direkleri
(Şair direklerin yeşil olmasını sevgilinin selamının geçmesine bağlıyor.)*
- *Bakmaz mısın Karac'oğlan hâline
Garip bülbül konmuş gülün dalına
Kadrini bilmeyenler alır eline
Onun için eğri biter menekşe
(Menekşenin eğri bitmesini onun kıymetini bilmeyenlerin eline almasına bağlıyor.)*
- *Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına
(Atlıların fetih rüzgârına kapılmalarının sebebini atlarına yeni bir ülkede yem verme isteklerine bağlıyor.)*
- *Sen yoksun diye açmaz oldu bahçemde çiçekler.
(Bahçede çiçeklerin açmamasını sevgilinin olmamasına bağlıyor.)*

2. MÜBALAĞA (ABARTMA)

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi olduğundan az ya da çok gösterme sanatıdır.

- *Âlem sele gitti gözüm yaşından*
- *Bir ah etsem karşıki dağlar yıkılır.*
- *Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda*
- *Sekizimiz odun çeker
Dokuzumuz ateş yakar
Kaz kaldırmış başın bakar
Kırk gün oldu, kaynatırım kaynamaz
(Kaz etinin geç kaynadığını mübalağalı olarak anlatıyor.)*

3. İSTİFHAM (SORU SORMA)

Duygu, düşünce ve anlamı kuvvetlendirmek amacıyla cevap beklemezsizin soru sorma sanatıdır.

- *Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?*
- *Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan muradım şem'i yanmaz mı*
- *Hani o bırakıp giderken seni
Bu öksüz tavrını takmayacaktın?
Alnına koyarken veda busemi
Yüzüme bu türlü bakmayacaktın?*

4. İRSÂLİMESEL (ATASÖZÜ)

Sözü daha etkili kılmak için herkes tarafından bilinen bir atasözü ya da deyim in şiirde kullanılmasıdır.

- *Kirpikleri uzundur yârin hayale sığmaz*
Meşhur bir meseldir mızrak çuvala sığmaz
- *Balık baştan kokar bunu bilmemek*
Seyrânî gâfilin ahmaklığından
- *Çağır Karac'oğlan çağır*
Taş düştüğü yerde ağır
Gönül sevdiğinden soğur
Görülmeyi görülmeyi
- *Tok olanlar bilemez çektiğini aç kalanın*
Sırtı pek kimseye ahvâl-i şitâ (kış ortamı) yaz görünür.

5. TECAHÜLÜARİF (BİLMEZLİKTE GELME)

Sebebi çok iyi bilinen bir şeyi bilmezlikten gelme sanatıdır.

- *Göz müdür bakan yoksa keskin kılıç mı?*
Söz müdür dökülen yoksa inci mi?
(Bu dizelerde şair bakanın göz olduğunu bildiği halde bilmezlikten gelmektedir. Dudaklarından dökülenin de söz olduğunu bilmesine rağmen bilmezlikten geliyor.)
- *Bu eller miydi masallar arasından*
Rüyalara uzattığım bu eller miydi?
(Resimlere uzanan eller kendi elleri olmasına rağmen şair bilmiyormuş gibi yapıyor.)
- *Gökyüzünün başka rengi de varmış*
Geç fark ettim taşın sert olduğunu
Su insanı boğar, ateş yakarmış
Her günün bir dert olduğunu
İnsan bu yaşa gelince anlarmış
(Şair; gökyüzünün rengini, taşın sert olduğunu, suyun insanı boğabileceğini, ateşin de yakabileceğini bildiği halde bilmezlikten geliyor.)
- *Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var?*
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
(Şair; saçlarının neden beyazladığını, yüzünün neden çizgilerle dolu olduğunu biliyor ama bilmezlikten geliyor.)

Didaktik Soru

Ahde vefâyı va'd-i tehi sanmasın ki dost
Gözden irâğ olunca gönülden irâğ olur.

Bu dizelerde görülen söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tecahülüarif
- B) Hüsûntalil
- C) İrsalimesel
- D) Teşbih
- E) Teşhis

Cevap: C

Didaktik Soru

Nükte yapmak amacıyla iyi bilinen bir şeyi bilmiyormuş gibi davranma sanatına "tecahülüarif" denir.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, yukarıdaki açıklama ya bir örnek vardır?

- A) Bu ne mavilik mermer sularda
Mandalin dallarındaki turuncu, güneş mi?
- B) Orada gökyüzü her dem mavidir.
Güneş ılık ılık gülümser size.
- C) Mutluluk düş değil gerçek, sahidir.
Ay ışığı gibi vurur denize.
- D) Bu vatan, toprağın kara bağrında
Sıra dağlar gibi duranlarındır.
- E) Bir tarih boyunca, onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

Cevap: A

Didaktik Soru

Bu gün yemyeşil vadi, yarın bir kıpkızıl gülşen
Gezersin, hanumanın şen, için şen, kainatın şen.
Yukarıdaki dizelerde altı çizili sözcüklerde görülen söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tezat
- B) Tevriye
- C) Tenasüp
- D) Açık istiare
- E) Seci

Cevap: C

Didaktik Soru

Ben diyorum ki ona:
– Kül olayım Kerem gibi yana yana.
Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak
Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa?
Yukarıdaki dizelerde, aşağıdaki söz sanatlarından hangileri vardır?

- A) Tenasüp – teşhis
- B) Tevriye – tecahülüarif
- C) Tenasüp – intak
- D) Tenasüp – istifham
- E) Tevriye – irsâimesel

Cevap: D

Notlarınız

6. TENASÜP (UYGUNLUK)

Tezat olma durumu hariç, aralarında çeşitli yönlerden anlam ilgisi bulunan birbirini çağrıştıran sözcükleri bir arada kullanma sanatıdır.

- Yaralı görüp göğsümü kılma ilacım tabib
Zayi olur merhemim, bende biter yara yok
- Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi.
Yemek verdi, ekmek verdi, et verdi
- Biz biliriz bizim işimizi
İşimiz kimseden sorulmamıştır
Kılıçla, mızrakla, topla, tüfekte
Başımız bir kere eğilmemiştir.
- Bir gonca gülsün açılırsın sen yaprak yaprak
Seni yetiştirdim diye mutludur hava, su, toprak

7. TEZAT (ZİTLİK - KARŞITLIK)

Karşit sözcük ya da durumları şiirde kullanma sanatıdır.

- Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar
- Gülen çehremi görüp
Sanmayın beni bahtiyardır.
Her kahkahanın içinde
Bir damla gözyaşı var
- Senin aşkın beni benden alıptır.
Ne şirin dert bu dermandan içeri
- Ansızın elimden uçtun kuş gibi
Bir vardın, bir yoktun sanki düş gibi.

8. NİDA (SESLENME)

Şairin sevinç, korku, öfke gibi heyecanlanmasına neden olan duyguları okuyucuya da hissettirmek amacıyla “ey, hey, vay” gibi ünlemleri kullanarak seslenmesidir.

- Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alını değer.
- Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü!
- Çatma kurban olayım ey nazlı hilâl!
- Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.

9. TELMİH (HATIRLATMA)

Herkesçe bilinen bir olaya, tanınmış bir kişiye, bir inanca söz arasında hatırlatmada bulunmaya **telmih** denir.

İnsanız, en şerefli mahlûkuz! Deyip de pek fazla Övünmemiz haksız <u>Atamız elma çaldı cennetten</u> Biz o hırsızların çocuklarıyız!	Hz. Âdem (as) ve Hz. Havva'nın cennetteki yasak ağacın meyvesinden yedikten sonra Allah tarafından cennetten kovulmaları olayına telmihte bulunuyor.
<u>Gökyüzünde İsa</u> ile <u>Tur Dağı'nda Musa</u> ile Elindeki <u>asa</u> ile Çağırayım Mevla'm seni	Hz. İsa'nın Allah tarafından gökyüzüne yükseltilmesi, Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah'la konuşarak peygamber olması, yine Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi ya da Kızıldeniz'i ikiye ayırması olaylarına telmihte bulunuyor.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi <u>Bedrin</u> aslanları ancak bu kadar şanlı idi	Bedir Savaşı'na telmihte bulunuyor.
Gönlünü <u>Şirin'in</u> aşkı sarınca Yol almış hayatın ufuklarınca O hızla dağları <u>Ferhat</u> yarınca Başlamış akmaya çoban çeşmesi	Ferhat ile Şirin hikâyesine telmihte bulunuyor.
Vahdetin şarabından Bir cûr'a nûş edelim <u>Enel-Hak</u> çağıruban <u>Dâra</u> gireyim Mevlâ	Hallâc-ı Mansûr'un, Enel-Hak (Ben Tanrı'yım.) ifadesinin yanlış anlaşılıp dağaçında asılması olayına telmihte bulunuyor.

10. TEVRİYE (İKİ ANLAMLILIK)

Birden fazla gerçek anlamı olan sözcüğün yakın anlamını gösterip uzak anlamını kastetmektir.

Bu kadar letafet çünkü sende var Beyaz gerdanına bir de <u>ben</u> gerek	Ben 1. <i>Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı.</i> 2. <i>Şahıs eki olan ben.</i>
Bize Tahir Efendi kelp demiş İltifatı bu sözde zâhirdir Mâlikî mezhebim benim zirâ İtikâdımca kelp <u>tahirdir</u> .	Tahir 1. <i>Temiz.</i> 2. <i>Tahir Efendi.</i>
Örtün üstüme örtün <u>serin</u> karanlıkları	Serin 1. <i>Sermek fiili.</i> 2. <i>Az soğuk, ılık ile soğuk arası.</i>
Sarımsak da acı ama her eve lazım bir <u>dişi</u>	Dişi 1. <i>Sarımsak dilimi.</i> 2. <i>Kadın.</i>
Güzellerde vefa olmaz demek yanlışdır ey Bâkî Olur vallahi billahi hemen <u>yalvarı</u> görsünler	Yalvar 1. <i>Yalvarmak fiili.</i> 2. <i>Para.</i>

Didaktik Soru

Bir elma canını yaktı Havva'nın
Tadına sen baktın türlü meyvanın
Tipini sevmedin gülen ayvanın
Önünde ağlayan nar arıyorsun.

Yukarıdaki dörtlükte, aşağıdaki söz sanatlarından hangi ikisi kullanılmıştır?

- A) Hüsûnülil - tevriye
- B) Telmih - kapalı istiare
- C) Telmih - açık istiare
- D) Hüsûnülil - kişileştirme
- E) Ad aktarması - açık istiare

Cevap: B

UYARI

Tevriye ile kinayeyi karıştırmamak gerekir. Kinayede kelimenin gerçek anlamı verilip mecaz anlamı kastedilir. Tevriyede ise ikisi de gerçek anlamlıdır.

UYARI

Kelimelerin ayrı yazılması cinası bozmaz.
Seci düzyazıda aranır.

DEŞİFRE

Aliterasyonun ünsüzlerin tekrarı olduğunu unutmamak için **ALİ TERS YÖN**-deyiz galiba şeklinde okuyun.

DEŞİFRE

ASONANSI, ASSOLİST yaparsanız ünlülerin tekrarı anlamına geldiğini unutmazsınız.

C. SÖZE DAYALI SÖZ SANATLARI

1. CİNAS (TECNİS)

Yazılışı, söylenişi aynı ancak anlamları farklı sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır.

- *Kismetindir gezdiren yer yer seni
Arşa çıksan akıbet yer yer seni*
- *Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç*
- *Nedir can kim sen nazenin cânâne vermezler
Sana âşık olanlar yolunda cânâ ne vermezler*
- *Eğerçi bellisin benim katımda
Bir sır olsa gerek bu ilk atımda*

2. SECİ (NESİRDEKİ KAFİYE)

Düzyazıda ahenk sağlamak amacıyla cümlelerin ya da sözcük gruplarının sonunda iç kafiye oluşturma sanatıdır.

- *Dost yolunda nistlik gerek, yâr önünde pestlik gerek; ten cübbesi çâk gerek, gönül evi pâk gerek.*
- *Ey gözlerin nuru, gönüllerin sürûru; başımızın tâcı, dil ehlinin mîrâcı, gönül hanesinin ziyası, dil hastasının şifası...*

3. ALİTERASYON (ÜNSÜZ TEKRARI)

Şiirde ahenk oluşturmak için aynı sessiz harflerin tekrar edilmesidir.

- *Eylülde melül oldu gönül soldu lâle
Bir kâküle meyletti gönül geldi bu hâle*
- *Seherlerde seyre koyuldum semayı, deryayı.*
- *Dest-bûsı ârzûsiyla ger ölürsem dostlar
Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre su*

4. ASONANS (ÜNLÜ TEKRARI)

Şiirde ahenk oluşturmak için aynı sesli harflerin tekrar edilmesidir.

- *Senin kalbinden sürgün oldum ilkin
Bütün sürgünlüklerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği*
- *Derdimi derin derye döksem
Dere düz olur gider*

1. Güç bela bilet aldım şişeden

Yolculuk başladı Haydarpasha'dan

Hancı n'olur dündeki şişeden

Birkaç yudum daha ver yavaş yavaş

Yukarıdaki parçanın ilk dizesindeki söz sanatını doğru açıklayan seçenek, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir sözcük benzetme amacı güdülmekten başka bir sözcüğün yerine kullanılmıştır.
- B) Bir sözcük benzetme amacıyla başka bir sözcüğün yerine kullanılmıştır.
- C) Geçmişteki bir kişi ya da olay anımsatılmak istenmiştir.
- D) Bir olgu ya da olay gerçek nedeni dışında bir nedene bağlanmıştır.
- E) Bir sözcük birden fazla gerçek anlamını düşündürecek biçimde kullanılmıştır.

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde benzetme (teşbih) vardır?

- A) Bayram geldi diye oynuyor kızlar
Yarı düşününce yüreğim sızlar
- B) Gözlerimiz kurşun, elimiz bıçak
Severken öldürdük güzellikleri
- C) Hani o gezmeler kırdı, denizde
Hani o cümbüşler, sazlar temmuzda
- D) Ezelden beri o ücra yere
Ninniler söylemiş o şirin dere
- E) Pencereden bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi

3. Gün akşama döndü gülüm

Bir selam sal sabah olsun

Gökte bulut yandı gülüm

Bir selam sal sabah olsun

Bu dizelerde altı çizili sözcük ile aşağıdaki edebi sanatlardan hangisine örnek verilmiştir?

- A) Telmih
C) Açık istiare
E) Teşbih
- B) Kinaye
D) Tevriye

4. Aşağıdakilerden hangisinde bir kavram, kapalı istiare yoluyla aynı anda iki farklı varlığa benzetilmiştir?

- A) Gece aysız, gönül yarsız olur mu be
insafsız?
Hangi fidan, hangi ağaç var ki dalsız?
- B) Bazen en güzel maceradır aşk, ister
bela olsun,
Öyle tehlikeli çağrışlar vardır ki dayanılmaz!
- C) Ben sana mecburum bilemezsin,
Adını mıh gibi aklımda tutuyorum.
- D) Aşkın açamadığı kapı
Kanatlanıp uçamadığı yer mi var?
- E) Ayrılık, şakası yok bunun biliyorsun,
Aldığım nefesim yokluğun, verişini yok
bunun biliyorsun.

5. Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık:
Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

Yukarıdaki dörtlükte "kişileştirilen" kavramlar, aşağıdakilerden hangileridir?

- A) Yıldırımlar - kaldırımlar
- B) Kara gökler - evler
- C) Baca - evler
- D) Bulutlar - evler
- E) Evler - kaldırımlar

6. Dünyadan ayrılmak zor mudur gönül?
Senin gibi çoğu gelmiş gidiyor.
Kimi cefa çekmiş kimi sefa sürmüş,
Herkes kısmetini almış gidiyor.

Yukarıdaki dizelerde görülen söz sanatları, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Tezat - Tevriye
- B) Mübalağa - Tezat
- C) İstifham - Tezat
- D) Tecahülüarif - Telmih
- E) Tevriye - Hüsnütalil

7. Sen geldin geleli Ankara sokaklarına
İhlamurlar çiçek açtı, hayat kokuyor caddeler.

Yukarıdaki dizelerde ihlamurların çiçek açması ve caddelerin hayat kokması, sevgilinin gelmesine bağlanmıştır.

Bu yolla oluşturulan söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tezat
C) Hüsnütalil
E) Tevriye
- B) Kinaye
D) Tekrir

8. Ulusun, korkma nasıl böyle bir imanı boğar?
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar.

Bu dizelerde, aşağıdaki söz sanatlarından hangileri görülmektedir?

- A) Tevriye - Kinaye - İstifham
- B) Tezat - Teşhis - Teşbih
- C) Tecahülüarif - Teşbih - Mübalağa
- D) Tevriye - İstifham - Teşbih
- E) İstiare - Kinaye - Tekrir

9. Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer
O ne müthiş tipidir, savrulur enkaz-ı beşer.

Yukarıdaki dizelerde "ölüm, ölü, enkaz-ı beşer" sözcükleriyle yapılan söz sanatının benzeri, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Ölü bir yüz gibi tavan kararmış
Sözde, sessizlikten hoşlanılmış
- B) Ecel tuzağını açamaz mısın?
Açıp da içinden kaçamaz mısın?
- C) Selamın geçiyor besbelli
Yeşermiş telgraf direkleri
- D) Başını göğsüne sakla sevgilim
Güzel saçlarında dolaşsın ellerim
- E) Boruların tunç sesiyle titretip arşı
Süngümüzle durduk yedi düvele karşı

1. Bir sözü hem gerçek hem mecaz anlamını düşündürecek biçimde kullanmaya "kinaye" denir.

Aşağıdakilerin hangisinde, bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?

- A) Ellerini çekip benden
Yârim bugün gider oldu
- B) Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil
- C) O kuş en kuytu bahçelerde öter
Hiçbir el değmemiş ağaçlarda
- D) Ellerin ne kadar güzel
Yıldızlar gibi ışık ışık
- E) Ela gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya doyamadım ben

2. Güle sordum adını,
Gün açılsın, gör, dedi.
Yâre ömrün vermezsen
Aşka ermen zor, dedi.

Bu dördünlükte, aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) Teşbih (Benzetme)
- B) Açık istiare (Eğretileme)
- C) İntak (Konuşturma)
- D) Tecahülûarif
- E) Telmih (Anımsatma)

3. Hayatımın en duygulu çağından
Ne çiçekler sundum gönül bağından
Keşke öpmeseydim gül yanağından
Dudakta yalnızca bir hazın kaldı.

Yukarıdaki dördünlükte geçen benzetmelerin benzetilen ve benzeyen unsurları hangisinde doğru olarak verilmiştir?

Benzeyen	Benzetilen
A) çiçekler - bağ	gönül - hayat
B) gönül - hayat	çiçek - bağ
C) yanak - gönül	gül - bağ
D) gül - bağ	yanak - gönül
E) hayat - gönül	gül - bağ

4. Senin alev gözlerin eritirse şu ruhumu
Buz olur kesilirim yanarken içim

Yukarıdaki dizelerde, aşağıdaki söz sanatlarından hangileri kullanılmıştır?

- A) Teşhis - Kinaye - Tevriye
- B) İstiare - Tezat - Teşbih
- C) İstiare - Teşhis - Tezat
- D) Ad aktarması - Teşhis - İstiare
- E) Ad aktarması - Tezat - Kinaye

5. Kara taştan su damla damla akar
Birikir, sonra bir gümüş göl olur
Arayan hakki en sonunda bulur.

Bu dizelerdeki altı çizili sözcükte görülen söz sanatı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tevriye
- B) Kinaye
- C) Teşbih
- D) Aliterasyon
- E) Teşhis

6. Aşk yaradır bu ilaç kapatmaz
Verdiğin teselli beni avutmaz
Dermanı yârdadır sende bulunmaz
Boşuna benimle uğraşma doktor.

Yukarıdaki dördünlükte anlamca birbiriyle ilgili kavramlar bir arada kullanılmıştır. Bu sanata ---- denir.

Yukarıdaki açıklamada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) cinas
- B) teşbih
- C) kişileştirme
- D) telmih
- E) tenasüp

7. Bir nasihatim var zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat, uyanma
Meşhur bir kelimdir: Sen kazan sen ye
El için yok yere ateşe yanma

Yukarıdaki dördünlükte görülen söz sanatı aşağıdakilerden hangileridir?

- A) Teşhis - Tezat
- B) Tariz - Teşbih
- C) Tenasüp - Telmih
- D) İrsal-i mesel - Tariz
- E) İrsal-i mesel - Teşhis

8. Yine bahar geldi, bülbül sesinden
Seda verip seslendin mi yaylalar
Çevre yanın lâle, sümbül bürümüş
Gelin olup süslelendin mi yaylalar

Yukarıdaki dizelerde görülen söz sanatları, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Hüsnütalil - Teşhis - Tenasüp
- B) Teşbih - Tenasüp - Telmih
- C) İstiare - İntak - Hüsnütalil
- D) Telmih - Mübalağa - Tezat
- E) İstifham - Tecahülûarif - Kinaye

9. Sen bana en sadık bir arkadaştın
Gönümde ateştin gözümde yaştın
Ne diye tutuştun ne diye taştın
Beni kıskandırıp, kırmalı mıydın?

Yukarıdaki dördünlükte bir kavramla ilgili birkaç ifade verildikten sonra, bunlarla ilgili benzerlikler ve açıklamalar söylenmiştir.

Buna göre, dördünlükte görülen söz sanatı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Leff ü neşr
- B) Mecazımürsel
- C) İntak
- D) Aliterasyon
- E) Kinaye

10. Nuh'un gemisine bühtan edenler
Yelken açıp yel kadrini ne bilir?
O Süleyman kuş dilini bilirdi.
Her Süleyman dil kadrini ne bilir?

Yukarıdaki dördünlükte görülen söz sanatları, aşağıdakilerden hangileridir?

- A) Tezat - Mübalağa
- B) Mübalağa - Telmih
- C) Telmih - İstifham
- D) İstifham - İstiare
- E) Teşbih - Telmih

TÜRK EDEBİYATINDA ŞİİR

A. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATINDA ŞİİR

Orta Asya'da Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önce oluşturdukları ve 10. yüzyıla kadar devam ettirdikleri döneme İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı denir. Dönemin başlangıcı kesin olarak bilinmemektedir. Sözlü ve Yazılı Dönem olarak ikiye ayrılan İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'nda şiir ön plandadır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ (... - 8. YY.)

- ✓ Orta Asya'da göçebe olarak yaşayan avcılık ve hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Türklerin başlangıcı bilinmeyen bir zamanda oluşturduğu edebiyat dönemidir.
- ✓ Yazı olmadığı için anlatım söze dayanır. Bu sebeple edebî ürünlerin ilk söyleyenleri unutulmuştur, eserler anonimdir.
- ✓ Şiirler; sığır, şölen, yağ adı verilen dinsel törenlerde kopuz eşliğinde okunmuştur. Bu nedenle şiirle müzik iç içedir.
- ✓ Eserler "kam, baksı, şaman, ozan, oyun" adı verilen sanatçılar tarafından oluşturulur. Şairlik makamını ellerinde bulunduran bu şahıslar, aynı zamanda hâkimlik, hekimlik, büyücülük yapan saygın kişilerdir.
- ✓ Şiirler hazırlıksız (doğaçlama, irticalen) oluşturulur, mısra sonlarında yarım kafiye ve rediften faydalanılmıştır.
- ✓ Nazım birimi olarak dörtlük kullanılmıştır.
- ✓ Ölçü millî ölçümüz olan hece ölçüsüdür. Hecenin daha çok 7'li, 8'li ve 11'li kalıpları tercih edilmiştir.
- ✓ Kafiye şeması aaab / cccb / dddb... tarzındadır.
- ✓ Aşk, sevgi, kahramanlık, savaş, ölüm, bahar, tabiat gibi temalar sıkça işlenmiştir.
- ✓ Bu dönem ürünleri sav, sagu, koşuk ve destanlardır.
- ✓ İletişim araçlarının günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı o dönemlerde, diğer milletlerle etkileşim çok azdı. Bu sebeple dil, dış etkilerden uzak saf (öz, arı) Türkçedir.
- ✓ Bu dönem ürünlerini yazıya geçirerek koruyup günümüze kadar ulaştıran eser, Kaşgarlı Mahmut'un 11. yüzyılda kaleme aldığı Divanü Lügâti't Türk'tür. Ayrıca Çin kaynakları da bu dönemle ilgili bilgiler vermektedir.
- ✓ Bilinen en eski Türk şairleri Çuçu, Kül Tarkan, Pratyaya Şiri ve Arpınçur Tigin'dir.

Didaktik Soru

Sözlü ürünlerin dile getirildiği törenler, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Baksı - ozan - kam
- B) Kopuz - oyun - şaman
- C) Destan - sığır - sav
- D) Sığır - şölen - yağ
- E) Oyun - ozan - baksı

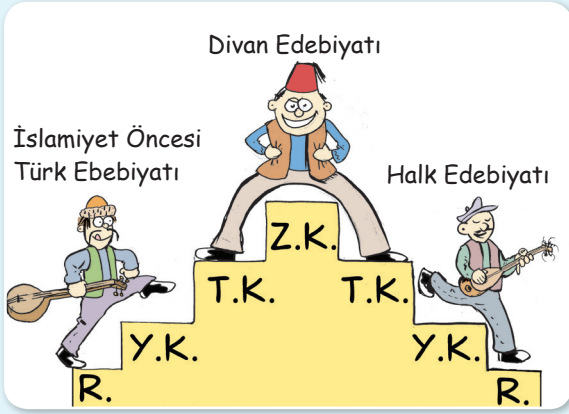
Cevap: D

Futbolda yedek oyuncular maça dâhil olmak için saha kenarında nasıl sade koşu yaparlarsa biz de edebiyat dönemlerimize "SA-DE KOŞU"yla başlayalım.

DEŞİFRE

- SA- : Sav, Sagu
- DE : Destan
- KOŞU : Koşuk

UYARI

Türk edebiyatını bir basamak gibi düşünürseniz, İslamiyet öncesi, halk ve divan edebiyatı sıralaması karşınıza çıkacaktır. Mısra sonlarında İslamiyet öncesi Türk edebiyatında redif ve yarım kafiye, halk edebiyatında yarım ve tam kafiye, divan edebiyatında ise tam ve zengin kafiye genellikle tercih edilmiştir.

UYARI

Koşuk ve koşmanın hangi dönemde yazıldıklarını karıştırmamak için koşuk kelimesini günümüzde kullanmadığımızı, koşmayı ise kullandığımızı düşünelim. O hâlde koşuk daha eski dönemlere (İslamiyet öncesine), koşma ise yakın dönemlere (halk edebiyatına) aittir.

İSLAMİYET ÖNCESİ ÜRÜNLER

KOŞUK

- ✓ *Sığır adı verilen sürek avlarında ve bu avların kurban edilerek yenildiği şölenlerde, zaferle neticelenen savaş sonlarında halkı heyecanlandırmak için ozanların kopuz eşliğinde söyledikleri şiiirlerdir.*
- ✓ *Aşk, sevgi, tabiat, baharın gelişi, kahramanlık, savaş konularını (ölüm hariç) işleyen bu nazım biçimi konu ve şekil bakımından halk edebiyatındaki koşmanın, içerik bakımından divan edebiyatındaki gazelin karşılığıdır.*
- ✓ *Nazım birimi dördlüktür.*
- ✓ *Kafiye düzeni aaab / cccb / dddb... şeklindedir.*
- ✓ *Genellikle 4+3=7'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.*

KOŞUK ÖRNEKLERİ

Orijinali	Günümüz Türkçesi
<p>1</p> <p>Tegme çeçek öküldi Bukuklanıp büküldi Tugsin tügün tügildi Yazlıp yana yögreşur</p>	<p><i>Türlü türlü çiçek toplandı Tomurcuklanıp büküldü, kabardı Köşeli düğüm hâlinde döküldü Açılarak gene birbirine dolaşır.</i></p>
<p>2</p> <p>Karvı çuvaç kuruldı Tugum tikilip uruldı Süsi otun oruldı Kançuk kaçar ol tutar</p>	<p><i>Yuvarlak otağım kuruldu. Tuğum dikildi ve davullar vuruldu. Düşman askerleri ekin biçilir gibi biçildi Şimdi onların başbuğu benden nasıl kaçar? Askerlerim onu mutlaka tutacaktır.</i></p>
<p>3</p> <p>Yıglap udu artadım Bağrım başın kartadım Kaçmış kutug irtedim Yağmur kipi kan saçar</p>	<p><i>Beni bırakıp giden sevgilimin ardından ağlayıp mahvoldum Bağrımın kapanmış olan yarasını yeniden deştim Ve kaçıp gitmiş olan mutluluğu aradım durdum. Gözlerim yağmur gibi kanlı yaşlar saçıyor.</i></p>

SAGU

- ✓ *Yuğ adı verilen ölüm törenlerinde, ölen kişilerin yiğitliklerinden, kahramanlıklarından bahsederek ölümünden duyulan üzüntüyü, ozanların kopuz eşliğinde dile getirdikleri şiiirlerdir.*
- ✓ *Saka hükümdarı Alp Er Tunga için söylenen sagu, bilinen en eski sagu örneğidir.*
- ✓ *Halk edebiyatındaki ağıtın, divan edebiyatındaki mersiyeinin karşılığıdır.*
- ✓ *Şekil özellikleri bakımından koşukla aynıdır.*
- ✓ *Nazım birimi dördlüktür.*
- ✓ *Koşuk tarzı (düz) kafiye şemasına (aaab / cccb / dddb) sahiptir.*
- ✓ *Genellikle 4+3=7'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.*

ALP ER TUNGA SAGUSU

Orijinali	Günümüz Türkçesi
Alp Er Tunga öldi mü Issız ajun kaldı mu Ödlek öçin aldı mu Emdi yürek yırtılır	Alp Er Tunga öldü mü? Kötü dünya kaldı mı? Zaman öcünü aldı mı? Şimdi yürek yırtılır.
Öğreyüki mundag ok Munda adın tıgdağ ok Atsa ajun ugrap ok Taglar başı kertilür	Âdeti böyle işte. Bunda başka sebep yok. Felek ok atıp vursa Dağlar başı kertilir.
Begler atın argurup Kadgu anı turgurup Mengzi yüzü sargarup Körküm angar türütülür ...	Beyler atlarını yoruyor Kaygı onları zayıflatıyor Benizleri yüzleri sararıp Safran sürülmüş gibi oluyor ...

SAV

- ✓ Dönemin özlü sözleridir.
- ✓ Duygu, düşünce ve hayat tecrübelerini anlatan kalıplaşmış ürünlerdir.
- ✓ Bugünkü atasözlerinin atasıdır.
- ✓ Divan edebiyatında "darb-ı mesel" olarak adlandırılmıştır.
- ✓ Şiir değilse de şiirsel bir söyleyişi vardır.
- ✓ Çoğunlukla cümle şeklindedir. İki dize olanları da vardır.

SAV ÖRNEKLERİ

Orijinali	Günümüz Türkçesi
1. Arpasız at aşumas.	1. Arpasız at koşamaz.
2. Aç ne yimes, tok ne times.	2. Aç ne yemez, tok ne demez.
3. Ermegüğe bulıt yük bolur.	3. Tembele bulut yük olur.
4. Kişi alası içtin, yıldı alası taştın.	4. İnsanın alası içinde, hayvanın alası dışındadır.
5. Yılan kendü egrisin bilmes, tevi boyun egri tir.	5. Yılan kendi eğrisin bilmez; deve, boyun eğri, der.

DESTAN

- ✓ Bir milleti derinden etkileyen savaş, afet, kıtlık, felaket, göç, kahramanlık gibi gerçek olayların mitolojik öğelerle süslenecek anlatıldığı uzun manzum ürünlerdir.
- ✓ Dörtlük sayısı konunun uzunluğuna bağlıdır.
- ✓ Şekil bakımından koşuklara benzer, hece ölçüsü ve kafiye düzeni koşuğun kiyle aynıdır.
- ✓ İslamiyet Öncesi Dönem'e ait Saka, Hun, Göktürk, Uygur destanları önemlidir. Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi Destan / Efsane / Masal / Fabl ünitesinde verilmiştir.

DEŞİFRE

MERSİ YEmezler: Sagunun divan edebiyatında karşılığının **MERSİYE** olduğu.

Saguların ölüm temasını işlediğini **SAG(u) x ÖLÜ** zıtlığından faydalanarak hatırlayabilirsiniz.

! UYARI

Koşuk ile sagunun birbirlerinden ayrılan yönleri temaları ve söylendikleri törenlerdir. Şekil özellikleri (dörtlük, hece ölçüsü, aaab) aynıdır.

